

№ ПОЛСКА БИБЛИОТЕКА 6

О К : БРОДЗИНСКИ О
О В И Е С Л А В О

ПОЛСКА БИБ ИОТЕКА

ИЗЛИЗА ПОД РЕДАКЦИЯТА НА

ДОРА ГАБЕ-ПЕНЕВА, АН. ГАНЧЕВА,
Д-р Т. СТ. ГРАБОВСКИ, СТ. КОСТОВ,
Проф. СТ. МЛАДЕНОВ.

КНИГА ШЕСТА

ИЗДАВА
„ПОЛСКО-БЪЛГАРСКОТО ДРУЖЕСТВО“ В СОФИЯ
(ул. Ботев, 13. I.)

КАЗИМЬЕЖ БРОДЗИНСКИ

В Й Е С Л А В

И ДРУГИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

ПРЕВОД ОТ ПОЛСКИ

С ЛИТЕРАТУРЕН УВОД СПОРЕД

Проф. И. ХШАНОВСКИ, П.
ХМЕЛЙОВСКИ и А. ЛУЦКИ.

IN Y T U T
BADAŃ LITERACKICH PAN

Biblioteka

ul. Nowy Świat Nr 72

00-320 Warszawa

Tel. 26-68-63, 26-62-31 w. 42

СОФИЯ

ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА, ОТДЕЛ НА „ГРАФИКА“ — А. Д.

1922

360

И. ХШАНОВСКИ, П. ХМЕЛЙОВСКИ и А. ЛУЦКИ

ЖИВОТ, ДЕЙНОСТ и ЗНАЧЕНИЕ
НА К. БРОДЗИНСКИ.

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
KRAKÓW 1998
ISBN 83-03-02111-1

УВОД.

Поезията на Казимира Бродзински е най-видното явление на полският *преромантизъм*. Това направление достига в Полша още в XVIII в., но до появата на автора на „*Песни на орачите*“ е играло по-важна роля само в областта на теорията и литературната критика. Така, в Полша сж се явявали още преди 1815 г. смели постулати за реформи и още по-смели критики на царуваният тогава *псевдокласицизъм*, но в оригиналното творчество, в тогавашната поезия, можеха да се забележат само скромни и незначителни опити за новаторство. Преди, Мицкевич да извърши с силата на гениалния си талант делото на пълно преустройство, да създаде нов език, стил . . . с една дума — *нова поезия*, и да възвести с това *полския романтизъм*, — в *преходния подготвишелен период*, които скжсваше връзките с псевдокласицизма по-скоро откжм скждржание, отколкото по форма, на *първо място между новаторите изпжква авторжт на „Вйеслава“*, — К. Бродзински.

А. Л.

1800

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Kazimierz Brodzinski
Prof. Jędrzejko 2014

ЖИВОТОПИСНИ БЕЛЕЖКИ.

Казимиеж Бродзински се е родил на 8 март 1791 год. в с. Крулювка, Бохненски окръг, Галиция. Майка си, чийто спомен запазил до последния си час, той изгубил, когато бил още на три години. Неговия баща се оженил втори път, а неговата мащеха ненавиждала малкия Казимир също, както и другите деца от първия брак. Казимир е прекарал детинството си по-вече на село, в слугинската стая, наблюдавайки живота на краковските селяни, вслушвайки се в тяхните песни и разкази, лишен от майчини милувки, за които винаги е тжгувал.

В 1800 г. баща му го изпраща да се учи в град Тарнов, дето обучението се водело на немски език. В 1803. год. той постъпва в гимназията на същия град, подпомаган в науките си от по-големия си брат, Андрея (Andrzej). След малко Казимир напуща Тарнов и заминава за Краков, дето брат му постъпва в университета, а той — в втори гимназиален клас. През същата година двамата братя сж били изненадани от смърта на баща им. За да изкарат учебната година, Андрей е работил при един адвокат и по този начин е поддржал Казимира и себе си.

След свършването на учебната година, Казимир се върнал в родното си място, дето е бил оставен на пълна свобода. В бащината си библиотека Казимир намира много ръкописи от XVIII ст. ; той почва усърдно да чете и по примера на братя си захваща да пише стихове. Най-ранното негово произведение е една елегия за сянката на неговата майка, която той бил написал „с сълзи на очи, върху прозореца, при лунна светлина.“ Още тогава той сжчинявал „любовни песнички“, въпреки че

към жената никога не е бил много смел. През това време на своята литературна дейност, Бродзински е подражавал на „песните на жетварките“ и си е правил планове за „големи поеми.“

Идилиите на прочутия тогава *Геснер*, преведени на полски от *Яна Ходани* († 1823), както и стиховете на *Халлера*, сж занимавали много бждещия писател. В 1806 г. Казимир постъпил в трети гимназиален клас в Тарнов. Там, учителя по словесност, като забелязал даровитостта на Бродзински, заел се с неговото по-нататъшно развитие: дава му да четете сччиненията на *Уза*, *Виланда*, *Хагедорна*, *Клайста* и *Гйоте*. Великия немски поет е бил дълго време любимия писател на Казимира и в неговите очи Германия се представя като „страна на поезията“. Не пренебрегнал той, обаче, и полската литература, до колкото за това му позволявали средствата. Като свършил гимназията, Казимир отишел в Краков, град заел тогава от войските на Варшавското Княжество, и постъпил там в артилерията, в ротата на Винценти Реклевски, поет, чиито „Селски песни“ („*Pienia wiejskie*“), сж имали известно влияние върху развитието на литературния усет у Бродзински.

През времето на Наполеоновия поход в Русия Казимир Бродзински изгубва брата си и приятеля си Реклевски, а сам, тежко ранен, престоява няколко месеца в Вилно. През зимата в 1813 г. той е пак в Краков, като офицер в артилерията. В боя при Лайпциг той е пленен от германците; пуснат на свобода, Казимир отива на почивка в Суликов и издава няколко нови песни, между които: „Стихотворение на Юзефа Понятовски“. Понеже нямал средства за да живее в старата столица, Бродзински се преместил в Варшава, към края на 1814 г., и тук, било в държавни учреждения, било в дирекцията на театъра, било в частни уроци е търсия препитаването си. Понеже принадлежал към франкмасоните, Бродзински намерил поддръжка в лицето на известния класик, директор на театра.

Людвик Осински, председател на масонската ложа „Изида“. Тогаво именно Бродзински влиза в литературска среда и почва да печати своите прозаически и поетически творения в „Pamiętnik Warszawski“ („Варшавски летопис“) от 1815 г. Там сж поместени неговите идилии, приказки и дидактически стихове.

Тук, в Варшава, се пада между г. 1815 и 1821 периода на най-усиления и най-плодотворен труд на Бродзински, като писател. Зает в разни държавни комисии сжс неблагодарна канцеларска работа, той сжщевременно най-усърдно работи в дирекцията на народния театър, превеждайки за варшавската сцена комедии, трагедии и оперни либрета, — и в редакцията на „Pamiętnik Warszawski“, дето обнародва редица ценни литературно-критически статии, а сжщо и оригинални и преводни стихотворения.

От тех заслужават да се споменат преводите от Шилер (1816. г), стихотворенията: *Zal za językiem polskim* (1818), историческо-националните поеми: *Pole Raszyńskie* („Рашинско поле“), 1819), *Oldyna* (1819) *Legionista* (1820), идилията *Wiesław* (1820), а сжщо и многобройните преводи от чешката, словашката сжрбо-хжрватска, малоруска и др. народни поезии, които преводи излязоха по-късно (1826) в отделно издание под загл. „Славянски песни“. От литературните му статии най-важните сж: *Сведение за живота и сжчиненията на В. Реклевски* (1815), *Писма за полската книжнина* (1820), *Мисли за стремленията на полската литература* (1820) *Мисли за полската драматургия* (1821), и особено важното за тая епоха, теоретично и програмно сжчинение: *За классицизма и романтизма, както и за духа на полската поезия* (1818), за значението на което ще говорим на друго место.

Последната дисертация обржща общо внимание вжрху Бродзински, спечелва му слава и му проправя път към педагогична и научно-професорска дейност, а чрез това и към по-добро материално сжстояние. Още сжщата година 1818. той става учи-

тел в Пиярската колегия в Жолибож, до Варшава, през 1821 г. професор по литературна история в варшавския висши Лицей, а през 1822 получава катедра по „критическа история на полската литература“ в варшавският Университет, дето, отличен с титлата доктор по философията, остава чак до закриването на университета поради ноемврийското въжстание, т. е. до 1831. г., преподавайки в него литер. история, стилистика и естетика.

В. 1824 г. Бродзински предприема няколкомесечно пътувание из Германия, Италия и Чехия, дето се сприятелява с *Ян Коллар* и *Челаковски*, двамата чехословашки обожатели и изследвачи на народната поезия. След завърщаннето си Бродзински се венчава с г-ца Виктория Холи, полякния, но от словашко произхождение.

От момента, когато Бродзински става професор, неговото творчество променя досегашния си характер. Оригиналната поезия той захвърля почти напълно; романтическата поема *Dwór w Lipinach* (домът в Липини) започната в 1829 г. под неопровержимото влияние на младия Мицкевич, той даже не успява да довърши. Единствен по-голям поетически труд през това време е превода на латинските елегии от полския класик от XVI в., *Ян Кохановски*.

Предмета, който поглъща сега целият труд и време на Бродзински, е катедрата — литературната история и критика. От дългогодишната си и плодотворна дейност в тази област, свързана тясно с дейността на „Варш. Д-во на приятелите на науките“, на което Бродзински бе един от най-активните членове, професора остави дълга редица първостепенни за онова време етюди. Те създават, с трудовете на другите полски писатели в тази област, като Осински, Снядецки, Мохнацки, Тишински, Мих. Грабовски, Вишневски и други, първи основи за развитието на самостоятелна полска критика и литературна история. Към тях спадат, като най-важни: *Писма върху литературата* (1822). *За елегията и сатирата* (1823), *За живота и творенията на Фр.*

Карпински¹⁾ (1828), *За живота и творенията на Юзеф Липински*²⁾ (1830), *Фабиан Бирковски*³⁾ (1830), а също и полемичните статии, които съвременно изиграха важна роля в Полша, за избистряване на литературните понятия: *Рецензенти и естетици*, *Върху критиката*, *За екзалтацията и ентузиязма* (1830). В последните Бродзински, като привърженик на умереността, попадна даже в един теоретически спор с младия Мицкевич; чувствувайки обаче неопреодолимата сила на възбуждащия духовен романтизъм, преклони се най-сетне пред него, а последните си антиромантически статии унищожи.

Възвишената и трагична епоха на *ноемвриското въстание* (1831—32) потресла силно душата на остарелия и изтощен от усилен труд Бродзински. Грабнат от революционната песен будителка, той отново се обръща към поезията, като ѝ посветява последните си, най-вдъхновени и хубави стихотворения: *Rok 1830*, *Do broni*, *Sarmacil*, *Na dzień Zmartwychwstania P.*, *Dumka*, статията *Święta sprawa nasza* и др., а особено тези, които изпява след катастрофата от 1832 г., след потушването на въстанието и кървавата реакция на завоевателите. Тези последни стихове, като *Wzięcie Warszawy* („Превземането на Варшава“), *Nawrócenie* („Поврат към Бога“), *Rocznica* („Годишнина“) и др. спадат, заедно с две прекрасни речи, държани от Бродзински в университета и в Д-вото на приятелите на науките⁴⁾, към шедьоврите на поета, пропити с вдъхновение и сърдечна болка поради страданията на родината, —

1) Полски поет, идилик, една от най-популярните личности през XVIII в Полша. (1741—1825).

2) Заслужил полски педагог и организатор на учебното дело през време на Варшавското Княжество, автор на много преводи от класическата литература. (1764—1828).

3) Знаменит полски проповедник, политически и черковен писател, поет и философ от XVII ст. (1596—1636).

4) Речи към студентите гвардейци (1830) и Слово за народността на поляците (1831).

вдъхновение и болка, които прозираха човешките неща вече от другия брег на доброто и злото.

Убит морално от трагичния край на ноемврийското въстание, разочарован и излжган в най-скъпите си национални надежди, Бродзински умря на 10 октомври 1835 г., в Дрезден, на върщане от Карлсбад, дето беше на лекуване. Погребан е в Дрезден, в тамошното гробище, наред с другите полски патриоти-емигранти.

(Според проф. *Игнаци Хшановски* в кн. III. „XIX век — Сто години на полската мисъл“, Варшава 1907, Т. III, стр. 1—9)

ПРЕДВЕСТНИК НА ПОЛСКИЯ РОМАНТИЗЪМ.

Бродзински се яви в полската литература тжкмо в момента, когато двете противоположни тогава и враждебни помежду си, литературни струи се сблжсаха. Борбата на романтизма с псевдо-класицизма е общеизвестна от немската и френска литератури. В Полша тя изигра една особена рол, сжвпадайки почти с момента на „вжзкресяването“ на Полша чрез сжздаването „Варшавското Княжество“. Романтизма и идеята за освобождение се преплитат в полската поезия и стават понякога синоним. Бродзински в тази епоха се явява като най-напредничав епигон на класицизма и сжщевременно предвестник на романтизма, с чувствителна душа, горещо сжрце и тжнак художествен вкус, предчувствайки в пжрвите призови на новата поезия похода на некаква стихийна, творческа сила, която ще освежи банализираната форма на псевдокласицизма и ще прероди духа, изнаднал през време на политическия и морален упаджк на Полша. Бродзински е предчувствувал, че новата поезия носи за народа оная велика, вжзраждаща душевна сила, която щеше да го напрви годен и способен за вековната, победителна борба срещу насилието и робството.

Затова, ако автора на „Вйеслава“, в литературната област има за Полша сжщото значение, както *Хердер* за Германия, то в морално и национално отношение, той има много по-голямо и по-трайно значение.

Още в свонте младежки, свободно-зидарски стихове, Бродзински излага идеите за *братство*,

за просвета и за толерантност между хората. По отношение на формата, той е един от тези, които най-рано са починали да употребяват тжй нар. мжжки рими и които най-много са се грижили за ритъма на стиха.

Бродзински с голямо внимание е изучвал всичко, което се е писало тогава за немската и английската литератури. Подбуден от сжчиненето на *Мадам де Стал* „*L'Allemagne*“, познавайки добре немската поезия и възхищавайки се от *Хердера*, от *Гйоте* и от *Шекспира*, Бродзински намислюва да доведе до известно сжгласие спорящите по въпроса за „романтизма“, и по този начин да посочи на писателите пътя на тяхната дейност. За тази цел той напечати ред статии под заглавие: „За класицизма и за романтизма, както и за духа на полската поезия“. Заслугата на този паметен спор е, че за пръв път се изтъкна в Полша нуждата от една национална литература, с девиз: „Да не бждеме ехо на чужденците!“ Казимир Бродзински не се опита да доказва мисълта, приета от *Хердера*, че „поезията е огледало на всякой век и народ, който се оглежда в нея, всеки под друго небе, с различни обичаи, с различни представи за Бога и различно управляван.“ Тази мисъл той смята вече за доказана. Обаче, правейки преглед на поезията на разните народи, неговото желание е било да покаже, че литературата трябва да се оценява според „духа“ на народа, който я е сжздал и според изискванията на времето, през което тя се е явила. От тук Бродзински извлича заключението, че както преди, поляците сж имали в творчеството си собствени характерни черти, тжй и за напред тези черти, осжвжршенствуващи, би трябало да бждат пазени и развивани.

На понятието „романтизъм“, Казимир Бродзински дава по-широки предели от тези, които е дала *Мадам де Стал*, защото той не само че не различава никакви фази в развитието на новата немска

поезия, но причислява още към „романтизма“ и литературата на запада, скандинавската Едда, песните на Осияна, които той, по примера на Хердера туря наравно с „Илиядата“ и „Одисеята“ и даже вижда в тях висша красота; Шекспира той също причислява между романтиците. Според Бродзински *„всичко което напомня невинност из минало време, свобода, увличание в златните патриархални, рицарски векове, времето, когато в делата е имало увлечение, а не сметка, когато в красотата се е оглеждала простота, а не изкуственост — это, какво е романтично настроение, чиято сжпжтница е тжгата, както мжглата е сжпжтница на есента, защото романтизма възбужда в нас само чувство на спомени и на тжга.“*

Бродзински различава *три „епохи“*, които отговарят на настроението на всякиго от нас, като човек, като гражданин и като християнин. Първата епоха е най-старата древност, това е времето на патриарсите; втората епоха — началото на християнството. Първата епоха почва с еврейската поезия и донякъде с творчеството на другите източни народи; втората епоха — с скандинавската Едда и песните на Осияна; третата епоха — с средновековната поезия. В новия немски романтизъм се сждиняват всичките елементи на тези три „епохи“, заедно с философските изследвания и с мжглявата митичност.

Колкото за *фантастичният елемент* в немската поезия, Бродзински го удобрява по принцип, но го осжжда, като крайно средство. *„В природата на човека — пише Бродзински — е да не се задоволява с действителността. Всички тжрсиме чудеса безразлично, дали ни те интересуват или плашат.“*

Понеже *народните песни* представляват един от елементите на новата немска поезия, Бродзински, както и Хердер, изтжква тяхното голямо значение като израз на народния дух. *„Ако е длжг на поета — пише той — в един просветен век да уважава общия вкус, много по-свят е неговия*

дълг, да черпи из народните песни характера и нравите на един народ. По своята простота и по начина, по който те рисуват чувствата, народните песни на всичките народи имат помежду си известно сходство, и тъй както и разумните предписанията, и те би трябало да изпълняват своята служба. Развитието на поетичния усет у един писател показва само високата или низката степен на неговата образованост; но тжрсене извора на поетично вджхновение в народните песни и обичаи, това му придава вече печат на оригиналност и известен поетическо-национален характер. Днес не сжществуват вече преданията на гржцкия народ за неговите богове и за Троянската война, но от тези предания някога *Омир* е издигнал паметник и е възвеличил тяхния помен. От сжщо такива извори и *Тасо* е черпил своето вджхновение, сжщите извори е тжрсил и гения на *Шекспира* за своите драми. Безспорно е, впрочем, че *народните песни сж извор на най-прекрасна поезия, и ако изкуството прави от тях едно цяло, то допринася за увековечаване характера и културата на един народ.* Лесно е да се разбере, каква голяма заслуга сж имали *Перси, Макферсон, Хердер* и др. от сжбирането на народни песни. От такива песни се е сжздала поезията на гржците и на англичаните; кжм народните песни сж се вжрнали и немците“.

На *французкия класицизжм* Бродзински признава добрия вкус, ясност, привлекателност и елгантност на стила, но пжк му отрича способността да изразява буйни чувства. „Покрай лекостта, приятността и остроумието, на французкия класицизжм липсва мжжественост, дълбочина и поетически жар; вместо сжрдечни изрази — изискани ласкателства, които подхранват вместо любов — само суета.“

Като преобладаваща черта на полската поезия от XVI и XVIII векове, Бродзински сочи „любовта кжм отечеството, възвеличаване на благородни граждаиски дела, умереност в увеличанието, вжображение свободно, не чудновато, без фантастични

представи, нежна чувствителност, простота, присъща само на сжвсем малко число чужди писатели, рисуване каргини из селския народен бит, моралност на практическа философия, страсти тихи и нрави скромни.“ Това сж и сжветите, които Бродзински е давал на писателите, за да ги следват и развиват в народните песни и предания, както са правили поетите-легионисти и други славянски поети.

„Да не бждем ехо на чужденците! Да не изкореняваме из родната почва собствените си цветя, под предлог, че чуждите по-лесно се хващат . . . Историята ни показва как цели векове от Египет, през Гжрция, по бреговете на Тибжр, чак до Сена и по-нататжк до Рейн, минава светлината кжм юг. Ний виждаме, как девиси от римски и германски майки, всяка в духана на своята народност, се надпреварват да напредват из полето на науката и изкуството. А *славянското племе*, потжващо в мжглата на древността, намножено в толкова многобройни племена, населяващо най-обширни земи, — не би ли трябало и то да се стреми кжм свое, оригинално творчество, както от векове се е отличавало с чистота на своя език и нрав? *Тряба да чувствуваме нашето минало и нашата славянска мощ.*“

От този общ принцип Бродзински извлича заключения: Изобщо поезията — не е нищо друго освен „*идеалност*.“ Обаче, предназначението на творчеството е да постигне този идеализжм чрез една „*нежна чувствителност*.“ Да се вжзхищават поляците от рицарските времена, нямат основание в миналото си, защото и полското рицарство бе различно от западното. Козмополитичния стремеж на немската поезия не отговаря на полските народни нужди. Мистицизма „не е чаша на утехата, която религията поднася.“ Ужасите на германската фантазия не действуват вжрху полското разположение. Освен това трябва да се отбележи, че както поляците тжй и други славянски народи, „се отличават между северните народи с по-свободно вжображение, а в религията, освен една сладка меланхолия, не виждат никакви ужаси.“

Тези думи се отнасят до привържениците на романтизма. А пжк кжм псевдокласиците Бродзински се обжрща с друга твжрде важна забележка: „както законите трябва да сж гаранция за свободата на един народ, така сжщо *правилата на изкуството не би трябало да стесняват гения*, а само да му показват истинския пжт кжм изкуството“.

С други думи казано: не резко скжсване с миналото, а, опирайки се вжрху това минало, постоянно осжвжршенствуване, било чрез черпене пресни мотиви из песните на полския народ или изобщо на славянските иароди, било чрез наблюдаване делата, нравите и характера на народа — ето принципиялните упжтвания на Бродзински досежно сжджржаннето на едно литературно произведение. Колкото пжк за формата, разумна употреба на творческата свобода и общи правила за изкуството — ето най-важния постулат.

Лесно е днес да се показват грешките на тази програма; лесно е да се забележи, че Бродзински твжрде *идилчно* е рисувал характера на поляците и че е ограничил пределите на поетическото творчество. Обаче, неговия лозунг, почиващ вжрху стойността и разширяването на народния елемент и народното творчество кжм *разбиране на народа и неговата култура* — този негов девиз е толкова верен, че и днес не може се измисли по-добжр. Ето, кое сжставлява грамадната заслуга на Бродзински и му осигурява едно видно място в полската литература. Бродзински е писал едновременно с известния полски сжбирач на слав. народни песни, *Кристин Лях Ширма*, за значението на народната песен, и независимо от него, изтжкнал по-дждлоко и по-обстойно, че поетическите шедьоври сж се родили от народната песен.

(Според „История на полската литература“ от проф. *Пйотр Хмелшовски*. Варшава 1899. кн. III. стр. 114—124.)

БРОДЗИНСКИ КАТО ИДИЛИК.

Още в 1810 г. Бродзински се нарекъл „певец на селото“ („*Duma pod drzewami na rynku krakowskim*“), а и от после винаги, до самата си смърт, е считал своята муза за „пастирска“, за „селска.“ И действително, като оставим на страна стихотворенията, писани по някакъв случай, — в творенията на това дете на селото идилията заема главно място, а най-любимата ѝ тема е живота на полското село. При все това селския народ не се появява отведнъж в идилията на Бродзински, в развоя на която трябва да различим няколко фази. В него, наистина, вече няма следи от модната през XVIII в. в цяла Европа т. нар. галантна еклога, чиито тип бе създал Фонтенел, но затова пък в младостта си Бродзински е обработвал геснеровската идилия.

Поколениято на предромантиците е считало тази „наивна“ идилия за нещо ново по отношение на предишната, виждало в нея напредък, нова поезия — и това не е чудно, тъй като Геснер въвел в своята идилия, под образа на аркадйски пастири, вместо дотогавашните дворяни, тъкмо предромантиците, т. е. хора нежни, сантиметални, склоини към морализиране, пълни с чувство за природата, виждащи в нея нещо повече от декорация за веселите *fêtes champêtres*. Обаче, от гледището на еволюцията на идилията, Геснеровската е, разбира се, също тъй изкуствена, конвенционална, далеч от рисуването на истинския селски народ, като и предишната. Но при все това Бродзински-предромантика подпаднал, както и всички тогава, под нейно влияние и в същност никога не е могъл напълно да се освободи от него; с чувството си той ѝ останал верен дори и то-

гава, когато разума му повелявал да я осъди.¹⁾ В Геснера, най-любимия поет на младостта си, Бродзински се зачитал още на училищния стол и съставил по негов образец редица идилии, от които обаче не всички се запазили.

Обрата към реалистичната, селска, народна идилия, която рисува вече полските селяни, става изведнаж под влияние на *Реклевски*, който прави смели крачки по пътя, посочен още от полските идилисти от XVIII век, *Князгин* и *Пшибилски*, като въвежда народно-полски имена, славянска митология, локален полски колорит и др. п. Но тъкмо в момента, когато Бродзински разбрал, че задачата на идилията е да рисува не аркадски пастиви, а съвременното полско село, че в нея поета трябва да изказва мислите и чувствата на селяните, а не своите собствени, озовал се отново в село, вгледал се в действителния живот (в Суликов в 1814 г.) и откърмен с идеалните картини от идилията на XVIII в., стъкмени от идеализираните спомени из детството, — силно се разочаровал. Изводите, които направил от това, сж твърде характеристични: не се отвърща от писането на идилии, нито пък ги пригажда към действителността, но тъкмо наопаки, от сега той почва сжзнателно да идеализира действителността в своите идилии. Защото той никога не е преставал да вярва, че идилията може да рисува само картинки красиви, поетични, хора добри, щастливи. В този дух той започва вече да твори полски идилии още от 1814 г. (*Станислав*, *Краковяки*, *Богдан* и *Милъ*), обаче не се откъсва напълно от Геснеровската, опити от която срещаме впрочем и покъсно. (*Жертва*, *Филон*, *Микон* и *Филис*, *Кло*, *Шегите на Амура*, *Тестид* и *Палмир* и др.) Най-доброто отражение на двата типа идилии у Бродзински, както и преминаването от Геснеровската към селската, родната, дава поемата „*Поезия*“.

¹⁾ Напр. в характеристичното признание в 1824 г. в „Писма на един поляк навещаващ Швейцария“ (Brodzinski, Nieznane pisma prozą, 1910, стр. 51.)

За решителното надделяване влиянието на Геснера свидетелствува вече вжн от всеко сжмнение трезвата и сурова критика на Бр. в трактата: „*За класицизма и романтизма*“, а още по-красноречиво и по-убедително — оригиналното творчество на поета от тези години, начело с най-голямата му и най-хубава поема „*Вйеслав*.“ За явяването и характера на това произведение сж оказали влияние множество и то разнородни фактори; а именно: факта, че поета е избрал за тема на най-видното си произведение селския народ, се обяснява от една страна с живата му и гореща любов и преданост кжм този народ, с желанието да изплати сякаш датиращият още от детинство джлг на признателност, но от друга страна сжщо така и от литературните вжзгледи на поета, неговото схващане за значението на народният елемент в художествената поезия. Вжрху начинжт пжк, по който е представен селянинжт, сж повлияли действителните спомени от младостта, познаването на селяните от с. Крулювка и Липини при Краков; в някои подробности сж оказали влияние старополските идилии: „*Цигани*“ на Князнина, „*Краковяци*“ и други идилии на Реклевски, най-сетне Гьотевите „*Херман и Доротей*,” и „*Луиза*“ на Фос, но на пжрво място известните ни вече понятия на поета за сжщината и изискванията на идилията.

Тези понятия сж определили и мястото на „*Вйеслава*“ в развоя на полската идилия: в него имаме пжлна реализация на романтичния постулат за национализиране на идилията (всякак, тук имаме образ не вече от златния век, от Аркадия, но-ярко изразено — от полския живот), — както и стремежа да се сжздаде идилия наистина селска (чрез старателно нарисувания фон, в образа на обрядите, обичаите, народните песни), — но ликжт на този селски народ е лишен от реализжм: поета го е идеализирал, вжвел е само положителни, благородно действащи лица. За щастие самата скала на чувствата, и кржга на мислите не прекрачва много границите на вжзмож-

ността : в тяхните чувства, мисли и дела не се натъквате на липса на психологична правда, а само в начина, по-който се изразяват тези мисли и се извършват тези дела, т. е. в държането, обноските, начина на говорене с твърде литературен стил, усещаме известна изкуственост. Но въпреки всичко, това произведение от първия момент още е било признато за нещо ново, за обрат в развоя на идилията, за първа полска романтична поема; и това не е чудно, щом като за пръв път в XIX в. тук съзнателно полският селянин е направен герой на по-голяма поетическа композиция.

Бродзински направил всичко възможно, щото тази първа поява на селянина в тогавашната полска художествена поезия да има успех: идеализацията на лицата ги пригодила към тогавашните естетически поиятия, припомнянето на най-възвишените минути от историята на народните маси (чрез поставяне поемата в връзка с Косцюшковото въстание), настроило симпатично читателите към идилията, ала преди всичко любовта, с която поета се отнасял към своята тема, му позволила да извлече от нея най-големата сума от красота, на каквато бил способен. Покрай многото споменати вече хубости и достоинства, — трябва да се изтъкне още специално високо художествения стил в описанията на Бродзински, истински постичен, изпъкващ с богатството на сполучливите си изображения, и същевременно естествен¹⁾, пленяващ с простотата си, — а също така и съвършенната композиция, която прави поемата завършено, хармонично цяло. Така щото „Вйеслав“ е безспорно шедьовра на поета, приет е бил горещо още от съвременниците, а и до ден днешен не е изгубил своята прелест.

¹⁾ Трябва да се обърне напр. внимание на пълното отхвърляне всякакви стилини украшения из класическата митология, която, иначе, играе още тъй голяма роля в другите творения на Бродзински.

Еволюцията във възгледите на Бродзински върху идилията стига още по-далеч: съзнал в трактата си „*За идилията в морално отношение*“, че нейната същина е да изобразява „щастieto в ограниченното“, трябало да признае, че съдържание на идилията може да бъде не само живота на селския народ, но и на другите съсловия. Нещо повече, следвайки примера на „*Колаци*“ от Шимоновича (полски идилист от XVII век), „*Хермана*“ на Гйоте, „*Луиза*“ на Фоса и други т., той се опитва също да пише такива идилии: още в 1821 година създава идилията „*Стас и Халина*“ из градския живот, а около 1823 г. започва шляхетска идилия на фона на наполеоновите войни под заглавие „*Домът в Липини*“ (*Dwór w Lipinach*). Това обаче било времето, когато поета градел смели планове за големи епически поеми (цикъл *рицарски песни за Хелигунда*, поетически роман „a la Walter Scott i Byron“ с сюжет из хрониката на полския летописец, Ян Длугош) — та и възнамеряваната идилия почнала изведнаж да се разраства (чрез въвеждане на исторически елементи, а същевременно и автобиографични описания на Наполеоновия поход от 1812 г. в хекзаметри) до размерите на епопея. За написване, обаче на поема с тези размери не му стигали сили — и по този начин оная хубаво започната шляхетска идилия останала за жалост само фрагмент.

(Из увода на проф. Александър Луцки към кн. „Избрани стихотворения на К. Б.“ Краков, 1921, стр. 29—34).

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА БРОДЗИНСКИ ЗА СЪВРЕМЕННАТА МУ ЕПОХА.

Мицкевич, който в 1829 г. дава на Василия Жуковски сведения за варшавските литератори, нарекл Бродзински „водител на романтическата школа в Полша“. Това определение на съвременниците не ще да е изглеждало тъй преувеличено, както днес на нас. И наистина поезията на Бродзински добива същинското си значение тепърва, когато се постави на фона на епохата, защото е изиграла в нея много по-важна роля отколкото днес сме склонни да допускаме. Не трябва да се забравя, че в момента, когато се явяват първите стихотворения на Бродзински, в Полша сж съществували само стиховете на псевдокласиците, които отблъсвали вече всички с своята мъртвна и изкуственост; тогавашните новатори, неведнаж дори дрзки в своите теории и постулати, не смогвали още да ги реализират; това направи тепърва Бродзински. И тези негови стихове, които днес за нас са симпатични, но бледи, на съвременниците — пред студентите оди на псевдокласиците — им се виждали, благодарение на трентящето у тях искрено чувство на поета, нещо живо, ново; пленявали ги с чарът на свежестта, носили им първите повеи на романтизма. Оценил това от съвременниците му още критика М. Грабовски, който казва: „(Бродзински). . . пръв в нашата литература направи решителна крачка, крачка грамадна, защото е: от остроумието до мисълта, от сантименталността до чувството, от изкуството до природата. Геният на Бродзински е в сърцето. . .; други биха могли да усъвършенствуват нашата романтична поезия, но за него винаги ще

кажем, че я е предусетил и я е намерил в собственото си сърце.“ (1825).

И безсъмнение — поезията на Бродзински, която е, наистина, бледа, но неоспорима реализация на романтичката програма: тя която отхвърля подражаването на образците, придържането о правила, дава понятие за свобода и на сждържание и на форма, и иска от поезията само да отразява обществото и епохата, да тжрси най-чистата проява на националния характер в народното творчество. Самата поява на певци на селото всред литературата на варшавските салони, появяване, ясно изразено и сжзнателно, — а дори програмно подчертаващо това обржщане кжм народа, — било нещо сжвсем ново и е трябало да възхити сжвременниците, тжй много закопняли за нещо ново; като истинска роса за зажаднелите сжрца — била поезията на Бр., пропита с нежност, отразяваща чувствителната душа на самия поет. Нов бил сжщо така и начина, по който той третира — под влияние на Шилера — философския елемент в поезията. Дори и стила, който нам ни се струва по-скоро бледен, сив, на сжвременниците се харесвал именно зарад своята простота, в която сж виждали залог за искреност и естественост. В него впрочем има известни, макар и още скромни, романтически нововжведения; днес ни е мжчно просто да ги забележим, но достатжчно е да прочетем строгата оценка на поезията му, от 1821 г. в „Газета Литерацка,“ дето този стил се осжда тжкмо в името на псевдокласическите предписания, а особено тжй характеристическата защита на Бродзински в писмото му от 22 март 1822 (*Nieznane pisma prozą 1910*, стр. 42—46), за да разберем това.—Поезията на Бродзински с месианистичен характер не е била позната на сжвременниците му, но при все това той и в тази област е предходник на Мицкевича и други — с обнародването на своето *Слово за народността*.

Бидейки в Варшава отначало единствения сериозен новатор, Бродзински изпжква на пржв план

и след 1820 г. известно време е бил считан за представител на новите насоки, а в чужбина за представител на съвременната полска поезия. По тази причина името му било известно не само в сжседните славянски страни, особено в Чехия, но дори на запад, чак в Англия¹⁾. В Варшава новостите, прокарани в неговата поезия, проправили път на други, по-млади и по-смели иноватори. Бродзински си е давал сметка за тази своя роля: още в 1835 г. в писмото си до проф. Хелцеля той е писал за своята поезия, че е била „скромна камбаика на селска черквица, която има само тази заслуга, че най-рано е позовала на литургия и земледелска работа“. И наистина, около него се групирани дружина млади варшавски поети и литератори; те намират в него опорна точка за своите аспирации, закрила в опитите си, считат го свой патрон и „морален директор“. Явно влияние на неговата поезия може да се намери в творенията на Витвицки, Одинец (1804—1884), приятели на Мицкевича и у много други поети от тази мярка, а което е по-важно, сжщо и у Богдана Залески, (1802—1886), един от певците на т. нар. Украинска школа в полската литература и преводач на сръбски нар. песни); у Ленартовича, (1822—1892) поета на мазовецкия селски живот, а от по-късните — чак у известната поетка, Мария Конопницка (1846—1910).

(Из увода на проф. Ал. Луцки към кн. „Избрани стихотворения на К. Б.“ Краков 1921, стр. 39—42).

¹⁾ Свидетелствуват за това интересните писма на *John Bowring* (1792—1872), англ. държавник, пътешественик, учен и поет, преводач на народ. песни от всичките европейски народности. Той пише до Брод. 1823 год. по повод своя превод на полските поети, обнародван в 1826 год. под загл. „*Specimen of the polish poets*“. (J. Kraushar, 1916).

БИБЛИОГРАФИЯ.

Подробна библиография на трудовете вжрху Бродзински и неговата дейност се намира в „*Literatura polska*“ от G. Korbut (Варшава, 1918. Том. II, стр. 447—461). Тук се ограничаваме да изброим само най-важните монографии и студии вжрху К. Бродзински, които доставят ценен и обилен материал. Един, обаче, изчерпателен труд, който би обемал целостта на неговия живот, поетическо творчество и обществено-научна дейност, полската критическа литература до сега още не притежава.

- Арабажин В. — Казимир Бродзинский и его литературная дѣятельность. (Кіевъ 1891).
- Bełcikowski A. — K. Brodziński (Lwów, 1875)
- Bruckner A. — Dzieje literatury polskiej w zarysie. (Т. II. str. 49 i n Warszawa, 1913.)
- Chmielowski P. — Studja i szkice, II, (Warsz, 1886)
- „ „ — Charakterystyki literackie. (Złoczow, 1903)
- „ „ — Dzieje krytyki literackiej w Polsce. (Warsz. 1902)
- „ „ — Historia literatury polskiej (Т. III. Warsz. 1899).
- Chrzapanowski I. — K. Brodziński. (Sto lat myśli polskiej. Wiek XIX. Т. III. Warsz. 1907)
- Gawalewicz M. — O śpiewaku „Wiesława“. (Kraków, 1886)
- Grabowski T. — Krytyka literacka w Polsce. („Encyklopedia Polska“, wyd. Akademji, Kraków, 1918.)
- Gubrynowicz B. — K. Brodziński w latach 1830—1835 (Lwów, 1892)
- „ „ — Kazimierz Brodziński, życie i dzieła. (Cz. I 1791—1821) (Lwów, 1917)
- Horczyński K. — Brodzińskiego lata szkolne. (Lwów, 1883.)
- „ „ — Mickiewicz i Brodziński. (Т. VI. „Pamiętnika Mickiewiczowskiego“, Lwów, 1890)

- Jan kowski W. — W loży masonskiej (Złoczów, 1910)
" " Wstęp do „Wiesława“ (wyd. Westa
Brody, 1901.)
- Kallenbach J. — Poezja polska w latach 1800—1863
(Encyklop. polska, wyd. Akad. Kraków,
1918.)
- Kossowski J. — Br-go tłumaczenia pieśni ludowych słowiańskich (Lwów, 1906.)
- Kraszewski J. I. — Słówo o K. Brodzińskim. (Atheneum“,
Warsz, 1844.)
- Łucki A. — Młodość K. Brodzińskiego. (Kraków,
1910.)
" " Epos szlacheckie K. Brodzińskiego.
(Kraków, 1913.)
" " Wybór poezji K. Brodzińskiego (Wstęp
(„Biblioteka Narodowa“ № 34. Ser. I.
Kraków 1921.)
- Marrené W. — Kazimierz Brodziński (Kraków, 1885.)
- Pilat R. — Historja literatury polskiej, tom V. cz.
1. zes. 1. (Lwów, 1913.)
- Stodor A. — Drobne poezje K. Brodzińskiego do
r. 1818. (Stanisławów, 1905.)
- Tarnowski St. — Historja literatury polskiej, T. III. i IV
(Kraków, 1911.)
-

В Й Е С Л А В,
И Д И Л И Я

ПРЕВЕДЕ

ХРИСТО КЕСЯКОВ.

B. N. E. C. I. A. B.

ПЕСНИ

Носейки торбица, Станислав премина
пруста, а след него сръчна домакина;
триста лева дребни преbron на стола,
„Сгърни туй, Вйеславе, рече, теб се моля,
па иди на Краков, два жребца сиви
гледай да ми купиш, едри джлгогриви;
имах син едничек — в боя¹ го убиха —
а неволи, старост мене одве свиха,
в старините никой мене не поглежда,
ти си нам опора, ти си нам надежда,
а подир смърта ми тук си старейшина;
щерка ми в десетя влезла е година,
ако бжде некак на угода Богу,
до като порастне — гиздавка е много —
ти ще я почакаш, днеска неин брат си,
има още време и ти още млад си.“

Бронислава дума: „Зарад теб, Вйеславе,
тази щерка драга пазя като здраве“,
па след туй помилва Броника с утеха,
бузките укрити с пламък се облеха.
„По-добро наследство иема ти остане,
тя ми е пред гроба целото имане;
имах аз и друга, милостивий Боже,
нея да оплаче зеница не може.
Петата ѝ пролет още не премина²
тя ми се изгуби без следа загина;
чуй: дванайсе пжти есента дохожда,
от кога я нема и не се нахожда.

¹ Т. е. в Косцюшковото възстание.

² Бродзински подражава тука народния начин за определяне на времето. Сжщо и но-долу се говори за дванадесет, есени, т. е. 12 години. Тези дати позволяват да се установи, че действието на поемата се развива въ 1806 г. и че Халина е била тогава на 17 год.

В бой когато влезе полското ни племе,¹
при села без люде и нивя без семе,
сжсипни, пожари по гори, в селата,
носеха навсжде Божий гнев в страната;
кат порой, що ломи пжница и скали,
враг пристигна тука, туй село подпали;
сждний ден бе тоя: посред плач и крясжк,
посред нощи тжмни, посред вихри, блясжк,
селяните купом бегат да се спазят
а войници редом грабят, люде газят;
дим подзе у боя башината стреха,
щерка ми тогава, моята утеха,
се без вест без изгуби; много аз клетата
скитах да я диря из гори, в селата,
ала като камжк, хвжрлен у морето,
за всегда загина... нема ми детето.
Лете чужди люде мернат се по жжтва,
но при тех не срещам джщерята мржтва.
Туй е воля Божа, Богу да е хвала!
Зарад нея, тебе, синко, сжм гледала,
дето е сираче под заслон прието,
там спомага благий Господ от небето;
може би и мойта мила джщерица
надалеч нашла е майка и бащица,
може нова майка негде в чужда кжща
с милост при децата свои я прегржща.
След смжрта на твойте с тази мисжл мила
тебе в таз колиба малжк сжм пазила;
милост зарад милост, че небото сяйно
за дела похвални награждава тайно;
ако ли са нейни кости у земята,
в бждний свет чудесен ней лети душата
и при Божа майка плава, като рибка,
пращайки щастливост в нашата колибка“.

Тука се обля вжв сжлзи Бронислава,
па и джщеря ѝ плачеше тогава,

¹ Бродзински има пред вид 1794 г., т. е. последните дни на Косцюшковото вжзстание. Обаче по цензурни сжображения в изд. от 1842 г. стои „Когато *татаринжт* налиташе вжрху полските земи“. А в изд. от 1820, 1821 и 1872 „*Война* когато доубиваше полското ни племе“. В сжщност е — „*Москва* когато доубиваше полското ни племе“.

след тжовни мисли — сжлзи кат порои.
Станислав прегжлта, че нали мжж той е,
на окото мжжко сжлзи не приличат.

Бронислава рече думи, що увличат:

„Свише на човека сичко е дадено,
сичко ще да стане, що е уречено,
даром ний се грижим, Бог седи високо
и над целий свет бди сжс грижливо око,
наш баща нали е днеска и во веки?
Неговата милост нали **чака** всеки?

Верата ни в Него от **плач** по-добра е;
пригответи Вйеслава за пхт, че се мае,
па и ти да бжрзаш, пази се, внимавай,
млад си и на себе не се уповавай,
и донес Броники армаганец нешо“.

Вйеслав с двамата се опрости горешо
и сжс радост тржгна цел в душа разклатен,
че такжв от Бога татко бил му пратен!

ПЕСЕН II.

Тихо хлад вечерен земний кржг обгржша,
с купените жребци Вйеслав се завржша;
у селце край друма свирене се чува,
с веселби и хоро гайда се надува;
с гнев конете пжрхат и по друма тичат;
ето че девойки с венците се кичат,
а момците удрят медни си подкови
и сжс вик поздравяват гостенина нови.

Стария наредник каза тжй сжрдечно:
— „мил ни е другарин от село далечно
да е жив; ше сторим колкото сме вредни,
но ти не презирай даровете бедни,
ше те нагостиме с туй, що подарява
нивата орачу, с туй що Господ дава;
гледай тез девойки мили и засмени,
тез хорà и свирни, с чудните премени,
уморен си, ала треба да опиташ
наший танец, че ни празника зачиташ“.

След това пристжпи младата Халина
лична между сички, шипжк е в градина,
срамежлива много, ала пак дохожда,
приближи до него, но все се навожда,
кошиик му подава с пламжк на лицето,
с баници, с овоща пжлно кошничето.
„Пжтничко далечни! треба да приемеш
плодовете наши, хлеба ни да вземеш“ —
при това усмивка мила и омайна
странника прониза с пламенност потайна;
с бленове за нея целий ден премина
сжс душа и с поглед свжрзан при Халина.
Вйеслав кжм хорото приближи се весел,
старец го посрещна, чашка му поднесжл,
после се обжрна пжрвенеца стари
и тжй посжветва своите другари:
— „Пжрвенство на госта, моля, отсжпете,
нека си опита в танца нозете,

нека пее, нека дружка да си земе,
нека поиграе, днеска му е време;
с чужденците треба честно и учтиво
да постжпва секой, да не им е криво.“

Па избра девойче, — страннику очите
тя пленила с хубост; спира пред свирците,
с тежест на душата най-напред застава,
нему си Халина мигом длан подава,
а зад него момци в колело се сбрали
пеят, удрят, викат, че ги танец пали.
Вйеслав, за под пояс стиснат сжс десница,
пред Халила скача; сребжрна парица
честичко подхвжрля щедро на свирача;
тупна, свил снага е, готви се да скача,
поклони се старцу, взе да се люлее
и с такива думи почна той да пее:

— „Смжрт да имам за сполука,
драга гиздава девойко,
ако има от теб тука
пó-красива, песнопойко!

Погледни ме право в очи,
тако ми е Господ в небе,
че сжрце ми ще изкочи,
драга момне, зарад тебе!“

Грабнал е Халина, и наокол скача,
вси другари води, дойде при свирача,
пред свиреца спира, гайдата надуе,
па подскочи с песен, секой да го чуе:

— „Че защо ме е родила
моята земя Прошовска,¹
а честит не ме хвжрлила
тука, в областта Краковска?

Кржв у гжрди секой носи,
над сжрцето власт кой има?
человек крои и проси,
Господ сметката приема.“

¹ „Прошовска земя“ е или градчето Прошовице в мйеховска околия 4 мили на север от Краков или Прошовска, село в бохменска околия.

Вжрти се Халина, хвжрка му отпреди,
а той плесне длани, по нозе я следи,
отдалеч я гони, в танеца унесен,
стигне я, подскочи и подхване песен:

— „Мило гиздаво момиче,
не лети от мен далече,
че ще стигна мойто птиче,
но не бих го пуснал вече.

Птиче у шумак подхвжрка,
клонките му сж надеждз,
сжс другар крилца си тжрка
и гнездото си урежда.“

Сам сега подрипва пред онез другари,
тя го с усмех гони, за да го надвари,
стигне го, — завжртне, в друг е свет пренесен,
па спре, па подрипне и започне песен:

— „Колко скжпо аз конете
ти изплашам, господине?
отидоха и парите,
а сжрце ми и то гине.

Пейте, песента кахжрна!
танец не ме разтушава,
сжс жребците ще се вжрна,
но сжрце ми тук остава.“

Тя му длан подаде, той хорото води,
но сжрце му вече тя с любов прободe,
Вйеслав да започне друга песен сметна,
но заспа свирецжт в мрачината летна.
Гиздава Халина сжс жар се покрила
и зад стола скри се румена и мила.
Вйеслав пред старея па и пред жените
се склони и чува кдюки край стените.
Над гората бел деп в плзнината яви се,
гостенин там доста Вйеслав весели се,
редом се сбогува, тжжен, с плач в очите
още песни, гайди му шумят в ушите,
безпокойност, трепет, яд сжрцего ронят,
а мечти и мисли все Халина гонят.

ПЕСЕН III.

Вйеслав много бърза, и лети в полето,
но едва надвива болки у сърцето,
че любов когато жилите досегне,
мисл и разсжджк и ум ще побегне.
Ние ще разкажем смело и открито
туй щото извърши при сърце убито.

Чакаха го в двора; Вйеслав бързо влезна,
старците, след тех и щерката любезна,
го здрависват, вржзват жребците за плета,
Броника от радост най-вече обзета;
стареца доволен миткаше из двора
и жребците сиви напои в сбора,
па напомни весел да стжкмят вечеря.
Щомто Вйеслав седна, изморен без мера,
здрав ли е, го питат майката, момата,
но той все угрижен гледа мжлчешката.
И сжседжт техний иде любопитен,
умен е сжветник, с доброта накитен;
Ян им на софрата не веднаж заседвал,
весело разправял, учил и беседвал;
но сега се синца чудеха безкрайно,
че Вйеслав е тжжен, че вжздиша тайно.
Домакинжт влезна, на вечеря седат
и приказват, често канййки сжседжт.
Майката погледна смаяна Вйеслава,
пита го: що му е и се отзовава:
— „Я кажи що има че мжлчиш, що ти е?
У сърце не бива болка да се крие,
мжлчалвий пакост сам на себе бива,
не прилича младий скжрби да укрива.“
Вйеслав се засрами, пламна и стжгна
домакину с ночест низко поклони се,
па свенливо да разказва той започна:
— „На старей правя изповед най-точна;
нека извиняват младостта незрела,

разум да я учат, че е много смела;
 що ли не останах у дома при вази,
 вам за трудовете благодарен ази?
 Мирен шех да влача плуга у полето
 и не шех да зная болка у сжрцето,
 но човек напразно мисли и се бори
 и пак разполага Господ с нас отгоре!
 Божията воля на нас бжрзо спада . . .
 Весело се връщах, но вжв селска сграда
 запознах другарка с красота изрядна,
 взора ми пороби, разума открадна,
 че сжм твжрде смаян и незнам шо чиня,
 а душа и разум там сж при Халина;
 татко с майка мила веч царуваг в небе . . .

Вие мен сираче гледахте у себе
 а сирак на люде от курушум по-тегие;
 нему позволихте при вас да прибегне,
 не скжпихте грижи, труд за вас несгоден,
 работа научих, труд и страх Господен,
 шерката си даже гледате за мене,
 да ни задомите с радост, с нетжрпенне;
 казвате, дете сжм бил безумно оше,
 а сжм я люлеял за мен цели ноши . . .
 Ни неблагоприятност, ни душа корава,
 жалби да изказвам, мене принуждава,
 ами недостжпна Божия пресжда
 кара ме за мен срам — вам тжга да бжда . . .
 Гол ме, гол пуснете, аз гол ще се боря,
 ще работя тежка окол чужди хора,
 ала сжм изгубен без мома Халина:
 тегота на ближни, тжжни дни ще мина,
 тжй бих скоро свжршил дни несносни тука . . .
 Я благословете мене за сполука,
 че как ще избегне от сиромашия
 бащина, когото гони проклетия?
 Туй сторете . . . нека Бог ви благославя!“

Тука се облела в сжлзи Бронислава,
 Станислав, умислен, свил главата бела,
 бащински изрече тази дума зрела:
 — „Щом умре баща ти — смжрт над нази виси,
 тебе мен предаде, чадо ти да ми си.

Колко те обичам! Господ види в небе,
че по-мило нищо немах си от тебе . . .
Ти забравяш, че ме старина притиска,
та да посветуваш, много ти се иска,
мен сега напущаш, че те възпитавах,
че и за напреде сичко теб предавах;
навсжде ще влиза с тебе проклетия,
ако ме зарежеш в жалост, в немотия . . .
Момче, на лош друм си, на пжтека гнусна,
нема и негома никак да те пусна!“

Сжлзи ронят синца. Ян мжлчи разумно,
па се позамисли и тжй слаткодумно
проговори: — „Старче, момжка не дразни!
момжк слободата и света го блазни,
сжс любов вжржи го, и с имот безброен —
свет му е отворен, гледа неспокоен
и злочесто сматря робството най-мило;
тжй с мжх пролет пиле, току се цукнало,
хвжрка с млади сили, гордо в себе верва,
над реки и урви криле си разперва,
сладостна най-послед песен го примами,
спуца се, гнездото си овиват сами,
та в гора нахожда мир и отпочива;
младите природно биват все такива;
залудо е сичко, ако сжс мечтите
пжтя на живота вий му заградите,
може с него зле ще Броника живее,
що женидба струва, щом по воля не е?
Щерка ви, кат цвете, длан очаква чужда,
но свободен момжк обичта вжзбужда,
затова Вйеславу воля оставете,
щастие да потжрси по-между людете.“

Станислав му рече: — „Много знае, Яне
ала чуй ме: колко тжжно ще ти стане
чадо да изгубиш? — Туй щото бащата,
сжс когото свикне дома да работи
и комуто дава чадо и имоти,
сжс което старец дни си в старост радва,
грабне ти имота, сжс пот изработен,
а при теб остане домжт пуст самотен. . .

Там баща и майка жăлят без прилика,
че веч джщера им нова длжност вика. . .
При мене да ги свжржа, мислех си отдавна,
секога бе тази моя мисл главна;
та жена ми след мен при тех да добрува,
и в дом чуждий сватов тя да не слугува.
Ала праздни мисли, Господ щом забраня;
воля ти, Вйеславе, давам и те каня:
помоли сжседа, с разум си да вили,
може би сватовник и той ще отиди,
може да се свжршат инак тези бури,
ветжр що донесе, ветжр да разтури. . .
Но щом те обича твойта опалиска,
и ако роджт ѝ видиш, че те иска,
Яна ще замоля, свадба да захване
оглед и годевка скоричко да стане,
а ти дома булка доведи ми млада,
доведи я, синко, в нашата ограда!“ . . .

ПЕСЕН IV.

Тржгна Ян с Вйеслава за мома на оглед;
Вйеслав неуморно мята весел поглед,
него буйна сила, обич, жар и вяра
през гори, долища като вихър кара;
момината стреха току що сжзрели
и под плет, зад двора, песен¹ сж запели:

— „На леха израсте цвете,
ружа се с латинка сплете,
на прозорче китка клима —
тук мома за момжк има.

Странен момко се явява,
татко, мама поздравява,
а девойче здравец свива
и кжм свекров дом отива.

Днес за сбогом ще окичи
с ружа чело си момиче,
ружо моя миризлива,
кой ще тебе да полива?

В бедна хижа, момне драга,
щедро Бог ще ти помага;
свраки грачат по елхите
в стая се девойче кити.

Госте идат, отворете,
и да влезнат поканете,
нищо лошо с тех не ходи
и добра ги мисжл води.

Майката ги чула, ето я че тича,
скржцна ключ и влизат: както им прилича,
Ян напред, след него Вйеслав бжрзо свари,
но в тавана, че е снажен, се удари.

Майката им рече: — „За всегда здравейте,

¹ Свадебна песен, сжставена от Бродзински по подобие на сжщинските народни песни от този вид.

седайте, кажете, драга вест излейте“.
 Румена Халина пред тях се явява,
 на познатий момък низко се склонява.
 Ян засмено каза: — „Гледам, че и старий
 тя с тез росни бузки в сърце ще удари.“ —
 Щом тез думи чува румена Халина,
 хубость придойде й още половина;
 в миг торбичката на момъка тя снема
 и тояжката на старий Яна поема,
 па чист стол донесла, дорде да погледнат.
 Майка й покани гостите да седнат
 и Халини дума, трески да не жали,
 огни на комина да се поразпали
 и да е вечеря скоричко готова,
 а Ян тжй започна разговорка нова:

— „Вярвам ако сторим обичая наши,
 че таз домакиня не ще се уплаши;
 бащин ни сбичай то е святост наша,¹
 зарад туй, Вйеславе, дай от коша чаша;
 питие, сжс мерка и сжс ред изпито,
 и ум развеселя и сжрце убито,
 замислите тайни прави ги по-смелни,
 то ги озарява, та да сж по-зрели;
 както у поток си виждаме лицето,
 тжй ни се огледва в питие сжрцето;
 у нас сж пчелите пжрви домакини,
 те медац сжбират по горн, в градини,
 задружни пчелите с работливост тиха
 и между людете труджт сжтвориха;
 както сека пролет таз пчела работна
 по поля зелени труди се самотна,
 в кошер на сестра си носи мед и сладост,
 тжй от своя хижа момък с дивна радост,
 пжлна стомна благост носи в дар на тази;

¹ В оригинала: „то е родството наше,“ т. е. общността на обичаите е възелжт, който свжрзва селяните. Това което Ян казва тук за селяните, отнесено към целия народ изобицо — сжставлява един от основните възгледи на Бродзински: за гра, мадното значение на поджржането народните обреди и обичаи-завещани от традицията, за запазване и закрепяване на „народността.“

що я той в сжрце си с блага мисл пази;
селската любов е на пчелата равна,
дружба, труд и радост тя роди отдавна.“

При тез думи чашка майката подаде,
че умилност чудна сказката сжздаде.
Но и Яну Господ чуден разум дал е,
опитност световна в селото го хвали:
сват на всека свадба, той им е стареят,
на мнозина кум е, с него се гордеят
дето и да тржгне, влиза той без грижа,
вредом е у дома, като в своя хижа.
Вйеслав рече, сипнал бистжр мед у чаша:
— „Приеми тази капка от имотност наша,
гиздава Халина, и ти толкоз сладост
да вкусиш в живота и да сееш радост.“

Тук кжм своята майка, като да я пита
тя хвжрлила поглед, и у кжтче скрита,
с бело наметало през глава, Халина
чашката накуси чак до половина,
а до джнице Вйеслав я изпразни сетне.
Кат зората летом, в жар когато светне
образа Халинин толкоз румен стана,
Ян тогаз сватовен разговор захвана:¹
— „Щерка ви понеже моя зов приема
и кжм тебе, майко, джрзост ме обзема;
на кждето тегли юношу сжрцето,
там и старий треба да вжрви с момчето,
младостта не гледа, бждното не пита,
за имотност и за обичта налита,
но любов — имотност вжрли врагове сж;
старите сж длжжни с разумна намеса
да ги поучават от порок да бягат —
своята надежда в Бога да полагат.
Син на честна челяд виждате пред вази,
тейко, майка няма, че пржста ги пази,
но днес другий татко милостив си има,
който зарад него сички грижи зима,
че не жали нему покрив и прехрана,

¹ Описанието на това сватуване, което заема цялата четвърта песен, е верен образ на народният обичай.

учи го страх Божий, работа отбрана;
 Вйеслав е послушен, та го син нарича,
 целий свой имотец нему той обрича,
 не сж сиромаси, че от сичко имат,
 от ливади, ниви, ползица приимат,
 де седмица внася — празникжт не губи —
 па и Господ праща, честността им любви:
 вжлнести в шумака овце се белеят,
 сжс пшеница едра ниви се люлеят,
 в спретнати обори кравици почиват,
 а на Краков с коня четири отиват.
 Негово семейство тука ме изпрати!
 Запознал се Вйеслав пжтйом с джщеря ти,
 вам това е знайно; дома им разправил,
 че сжрцето свое в нейното оставил.

„Станислав изслуша па каза нажален: ¹
 верно е, ти мой си син едничжк, гален,
 но щом тебе любви твойта опалиска
 и ако роджт й, видиш, че те иска,
 Яна ще замоля, сватба да захване,
 оглед и годявка скоричко да стане,
 а ти дома булка доведи ми млада,
 доведи я, синко, в моята ограда.“ —

Тия думи, майко, аз ви вярно нося,
 и от тяхно име джщеря ви прося,
 нека Господ свжрзва родовете честни;
 можжка пред вас е, не ламти да блесне,
 и хвалбата може да повреди често,
 затуй да е сичко на прилично место;
 младите не мислят, а ламтят далече
 и щом ги похвалиш не ценят те вече.
 При все че е пжргав и с душа свенлива,
 ядовит и сприхав Вйеслав често бива,
 в кржчмите на чело, пжрвий при свирците,
 секиго закача, страстен кжм игрите,
 и по кржчми гони царските войници, ²

¹ Дословното повторение на Станиславовите думи има за цел да усили впечатлението от наивността на селското разказване; средство, общо употребявано в епоха.

² Австрийските войски, които стоят на квартира в онези краища.

простите осмива, дружи с пияници;
 до сега е имал навици такива,
 юношу живота с веселби прелива;
 тжй поток пролетес люто, буйно тича,
 шумоли и руши, камжци завлича,
 но смирен отпосле у корито спада,
 и момчето буйно тжй при сила млада
 в младини лудува, че вжв грижи сетне
 с тегоби отрупан в труд да се запретне;
 както есен цвет на крушата опада,
 тжй и на младежа мощ окапва млада.

Но познал е Вйеслав Богу добрината
 и на хляба знае немотний цената,
 харна домакинка, уредна женица
 в правий друм ще вкара лудата главица
 и ще й посочи, как имот се сбира,
 в бждното лжжовно мждро да се взира . .
 Казах за Вйеслава сичко, щото знаая,
 от дете го следвам, нищо вам не тая.“ —

Умната Халина на страна стоеше
 в погледа Вйеславов правдата четеше.
 Ян изрича думи прави, но не тежки,
 че девойки любят тези луди грешки;
 в момковите очи сжлзица засвети,
 поклони се майци низко до нозете,
 па направи поклон и пред старий Яна,
 редом мжлчаливост в хижата настана.
 Ето и Халини че сжлзи протичат;
 тжй и ветровете летос дждд привличат,
 тжй около Висла мокри от росата
 лжскаат се от хубост весели цветята,
 а парливо сжлнице над гората грее,
 тжй днес на таз двойка плач душата лее.

Майката и старий Ян са ги сжзряли
 уж засмяни, ала и тям се нажали.
 Плачеше от радост майката честита:
 — „Не е за Халина, сирота превита,¹
 без баца, без майка, тази чест благата,

¹ В значение: дете от неизвестно потекло, намерениче.

тя прикя си няма, без дом е клетата.“ —
 След това изказа без да нещо таи
 што го й насочи честно съвестта й:
 — „Вижда Бог отгоре, от дворец небесен,
 Той в живота праща жал със радост смесен,
 много ли въздигне, или нас понижи
 Той човеку смята, колко има грижи . . .
 Моята Халина, що е тук при мене,
 бедна с труд живела, в скромност и с пестене,
 слънцето не вярва, що тжй ненадейно
 се яви у дома пред лицето нейно,
 на Халина тази почест се не пада,
 не е за сираче заможна ограда,
 сродници си няма, н родител няма,
 който да приготви зестрата голяма;
 за това, о момку, Бог с блаженства вечни
 да ти отплати за чувствата сърдечни;
 а сега ще чуйте за Халина нещо,
 та да се разберем и разсдим вешо:

В бой когато влезна Полското ни царство,¹
 зел коса, с другари, мжж ми без коварство
 отиде у боя, па не се завърна;
 лют враг в пепелище селото обвърна,
 който тоз ден помни — знае страх какво е:
 старци, майки бягат в горските усон,
 ала ненадейно лесът бе подпален;
 пламнаха борики, туй бе изглед жален;
 шом и таз закрила пламъка завлече,
 дигна се на възбог пожар надалече,
 скитаха се купом булки и дечица;
 седнала край друма, сирота, вдовица,
 жрнах окол друма дете че се скита;
 питях го от де-е, тжжна, сжлзовита,
 нежно го прегърнах, името как му е,
 но напраздно сичко, то молба не чуе,
 името едва си знаеше детето,
 каза, че от пожар е било отнето,
 че в гората бродник искал да го земе,
 повече не зная; аз от него време,
 вместо свое чадо, със надежда в Бога

¹ В 1794 г. след втората поделба на Полша.

бедното сираче гледах, както мога;
 грижих се, а грижи струва, да е жива,
 че расте работна, богобоязлива;
 трудим се, работим до сега и двете,
 нуждите ни равни, равни трудовете,
 от труда се храним, в таз сиромашия
 ний седим у чужда хижа под кирия;
 с няколко овчици, но без длан земица,
 само сжс две крави и с една юница,
 жжием и работим на сжседи лете,
 че една лехица дават ни на двете,
 малко лен си сеем; ношната ни предка
 хлебеца купува, госбата е редка;
 ето, секой празник тука танец става,
 но не зарад нея; радост ѝ не дава
 сирница през пости с гайди и с игране;
 дето има стада, зимници, имане
 там и годешари; кой ли млад ще седне
 при мома сираче, кой ще я погледне?
 До сега Бог грижи имал е над нея,
 па и за напреди Нему се иадея;
 вярвам, че Халина не ще се измами:
 с мене ще домува дори до смжртта ми.“ —

В сжлзи на Халина образа заплува,
 майка си прегржща, майка си целува:
 — „Майчице любезна, ти ми си прикята!¹
 Да ме облечеха цяла у позлата,
 да се разполагам у разкошна кжща,
 наниз скжн, коприна, пух да ме обгржща —
 през живота целий ще тжжа без тебе.“
 Просжлзена майка шерка си обсеби,
 Ян бележи сичко, радостта си крие,
 иска да продума, па езика свие;
 от такваз чудовна ненадейна среща
 само радост жива у сжрцето сеца.

Вйеслав щя да каже нешо, но отвлече
 него Ян, да гледа от страна, и рече:

¹ Т. е. само с нея би отишла в дома на мжжжт си.

— „Случка дивна, важна тука се явява,
Богу нека бжде благодарност, слава,
че за нас се грижи. Мила господарко,
направи що рекох, що те моля жарко,
че сжрце ми дума, (Господ свише гледа):
два коня с талига искай от сжседа,
туй добро стократно ще му вжрнем ние,
пжт далечен от нас треба да се бие,
че на обща радост иде вече време.
Роджт на Вйеслава Халка ще приеме.“

ПЕСЕН V.

Кончетата рипат и влечат колата,
скачайки по урви, мостове и блата;
цялата дружина тжжност я засяга,
само от старика веселост не бяга
сжн, усмивки скрити, искрено сърдечни,
че ще две семейства да сроди далечни.

Сенчести липите люшкат с в полето,
над гората в пламжк лжсна се небето,
а ветрец разнася свежест и прохлада;
на край друма стигат пжтничката сграда
близо до селото, там се позапрели,
но делят ги блата, мочури дебели,
че добре конете обикалят татжк,
пеши по пжтчeka пжтя е по-кратжк.

Тржгнаха направо да не обикалят,
а колата тамо из прах се тжркалят;
на мома Халина е лицето ясно,
че говори живо, сказва велегласно;
минват заградени равнини чудесни,
дето се отекват пастирските песни;
Шом ги чу Халина и се поухили,
че така бе пеял нейний Вйеслав милн.

Мждрий Ян да вникне иска ѝ в душата,
да не би таз местност да ѝ е позната.

Ето, за молитва звонове се чули
през росата, . . . звонят от черковни кули;
набожно веднага синца колениха;
лучите Халина светло осениха,
че на ангел има тя лице подобно, —
а далечний звон се носеше надгробно.

Скжрбите не смогла да сдържи в сжрцето,
тя сжлзи порони тжжни по лицето,
Повжрвели още и на върха спират,
близо сж, селцето вече те сжзират,

а пред тех момчета викат с гжрла здрави,
 карайки през моста волове и крави;
 свити под орало скжрцат там колата,
 а село — градина в равнина богата,
 в джрвеса зелени хижите си крие,
 а от тях кжлба дим на вжзбог се вне;
 черковата стара стройна е, но скрита,
 виси над селото вжв липи обвита,
 кулата, оддето звон еhti далече,
 пето поколение кжм гроб вика вече.¹

Тжй като изгледват хубостта селяшка,
 Ян запита тихо, подпрян на тояжка:
 — „Селището наше дали те привлече?
 Домжт на Вйеслава тук е не далече.“
 Но Халина само в таз посока гледа,
 дето черквата е, — зииала и бледа, —
 па се позамисли и в духа й сломен
 породи се весел и приятен спомен,
 иска да хортува, но е като нема
 и мжлчи, вжздиша, тжжност я обзема.
 Пред една колиба до плета забоден,
 гжрбав от старина, виси кржст Господен,
 а вжрби и липи не им видиш краят,
 там децата селски в праздници играят.

Тука веч Халина снага преклонила,
 плеснала сжс длани, ахнала на сила:
 — „Господи, о Боже тук сжм се родила!
 Майка ми кжде е, мойта майка мила?
 Ако е вжв гроба, гроба ѝ ще видя,
 ще летя при нея, в гости ще ѝ идя;
 тук сжм цвете брала, тичала с утеха,
 само че не виждам родната ни стреха,
 че тогава инак селцето ни беше,
 нашата колиба нейде тук стжрчеше.“

Ян сега продума: „Вог ще те избави,
 твоите роднини е запазил здрави,
 дал им сяко благо, жетвата богата,
 заможни ги стори доста след войната;

¹ Тук Бродзински е описал своето родно село Крулювка (Кралевка).

дом, имот и щерка отлетяха в нужда,
но днес в нова кжща сждбииа те гужда;
Бога да вжзхваляваш, че те майка нова
води в бащина ти кжщица готова.“

От сжрце Халина поблагодарила,
синца леят сжлзи от таз случка мила.
Влезнаха на двора, с веселост голяма,
тя разгледва сичко; старите ги няма;
та ще ги почакат с трепет на сжрцето,
да довжршат кжрска работа в полето,
да посрещнат Халка в новата си кжща.
Ето Станислав че сжс коса се вржща,
а жена му носи на отелна крава
сяно миризливо; малка Бронислава
сжс синчец в ржците най-напред вжрвяла,
— „Дома гости има“ — майци изкрещяла.
Ян Вйеславу каза да лети на среща,
мама да го види с веселост гореща.

Сбраното семейство как се поздравлява,
и как се прегржща, че тжга минава,
колко ли вжпроси, сказки, разговори,
как селото цяло дома им разтвори,
как сестра си мила Броника целува,
как сега узнала, колко тя й струва. . .
Сичко туй не зная, на четците мили
как да го опиша — не ми стигат сили.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

СТИХОТВОРЕНИЯ

ПРЕВЕДЕ

СЛАВА ЩИПЛИЕВА

STANISŁAW

1877

WARSZAWA

СЕЛСКА МУЗА

В тихо село съм родена,¹
Растнах там с овчарки млади,
В грижи още не сломена,
Тичах по скали, ливади.

Ведиаж поспрях при потока,
Венец си свих аз от цвете;
Ей мисл в мисл дълбока
С сълзи се сладко преплете.

Внезапно на яв се мерна
Незнаен мен Бог и ето —
Сърцето заби немерно,
Румянец покри лицето.

С обич и нежности сладки
Исках ржце да разгърна,
Исках во мойте прегръдки
Бог и земя да обгърна.

1) В тези стихове автора се е опитал да даде образци от класически стихотворни стъпки. Всеки куплет е съставен от различен вид размер, а именно: трохаични, адонични, сафични и дактилични. (В превода за съжаление няма възможност със строга точност да се спази навсякъде съответната стъпка.) Поемата в превода е малко съкратена; испуснатите по-слаби по своята форма и съдържание куплети, са означени със редици тирета

Ах, честит е — во разцвета —
Млад, кой чисто заживял е:
Всичко люби кат детето,
Всичко затуй него гали.

О, дни на пролет далечна,
Щом вие сте тжй малолетни,
Защо оставяте вечна
Следа во спомен заветни?

Сжиуваше сжи душата
Доброто во всека ближен;
Аз хвжрлях им се в обят'я
Живота ми бе безгрижен.

Малка тжгата изглежда,
Щом се со някой разделя; —
В радост разцжфва надежда,
Щом я и други споделя.

Исках сжрце да разкрия,
Исках, но ме не разбраха;
Никой не чу как то бие,
И ржка ми не простряха.

Но ето виждам от струни
Звжи, как прониква в сжрцата,
Пак се вжзйема в подлуни
Страни, — витай в небесата;

И вжв мен се жажда буни
Мечти в песни да изпея,
По пастирски своите струни
Просто, скромно да настроя.

С нея живея, за нея;
С нейните отгласи — песни
Чувствата ми ще отпеят
Чак висините небесни.

Брах в полето цветя. Сжщи
 Накит бяха ми чудесни;
 С тях из пжтя чак до в кжщи
 Пеех мойте прости песни.

Щастлива тжй пеперуда —
 Прашец не срони ли само,
 Поволно пжрха за чудо,
 Овчарки каца на рамо.

Тя ту се навис пилее,
 В цветята за миг се скрива,
 Ту над потоци се рее
 Вечер над гроба заспива.

Старост младостта прокуди
 С мигове леки, нехайни,
 Радостни, ах! пеперуди,
 Но пеперуди нетрайни.

*

Диес се будя, но защо ли? —
 Сжн омаен си отмина. . .
 Идат сенките — на зло ли? —
 Хубост само в сжня има.

Прокуди есен певеца, —
 Славея вече отмина,
 Храст розов хвжрля венеца,
 Тжгува, люто проклиня.

О, сбогом копнежи благи. . .
 Най-трезвите мисли наши
 Те кудят сжнят ни драги,
 Сжрце в будността се плаши.

Скжршено клонче на клони
 Пóвтор се то не прихваща :
 Празно е сжн да се гони
 Никой се сжн не поврща.

МАЗУРЕК

Правда! Зосйо горделива,
 Тук пред порти да не чакам,
 Взе сжрцето ми щастлива, —
 Нямам време да протакам!

Момжк аз не сжм ли личен?
 От Краков до Люблин града
 Няма друг на мен приличен, —
 Мен девойка всяка рада.

Дрехите ми чисти спретни,
 Нивите око не стига,
 Имаме стада нечетни, —
 Сал сжрце ми не достига!

Ой, оченца дяволити!
 Чаках — повече не мога.
 Зосйо, Зосйо, ах! склони ти!
 Обикни ме. — Ради Бога!

ПЕСНИ НА ПОЛСКИТЕ ОРАЧИ

1

БАЩА КЪМ СИНА

Предай ми сине тез плугове, рало, —
Аз сили може да сбера;
Самси ще ора, шом тжй е станало, —
Теб'сабя ще да намеря.

Зарити в яма, в прикрита долина,
Отдавна оржж'я рждлеят,
Че тях погребях в нещастна година, —
За бждни дни да изгреят.

Да видя сабя вжв твојта десница,
Макар и на сжн — свободата;
Тогава с радост ще сея пшеница, —
Че вжрната ни е земята.

Не дей жали баща побеляли,
Че хаби в работа сили;
За хляб ще жжна нивята узряли, —
Брани ти синура мили.

Надежда имам вжв тебе и в Бога; —
Ще видя жито в харманя,
Ще сбера злато в хамбаря да мога
Войската ни млада да храия.

Нек'имат всичко войските на поход,
Конете сено во везлата,
Ще сядя сянки в крайпжтния проход,
Да найдат почивка в тревата.

Зад селската черква край суха топола
Ще найдеш кржста надгробен: —
Ще влезе тамо сред робска неволя
Баща ти тжжен, грижовен.

Ако ти волен се вжрнеш от боя,
Жали за смжртта на роба.
Пленен ли, — завиждай ми на покоя
Вжрни ми доспехите в гроба.

IX.

СТОПАНКА

Ей девейки, хубавици,
Идат нашите войници
Тази вечер рано, рано.
Понаглеждайте натамо —
Иззад борови балкани
Слизат нашите улани.

Край на тяхните иволи! —
Всеки нека ги помоли
Да преспят дор' нощ превали. —
Некжде ги майка жали
Тез елени, млади бодри,
Хубави кат рози горди.

Тям постеля е земята,
А покривка — небесата;
Хлябжт — хорските заблуди;
Труд приспи ги — гржм разбуди.
За чеда си не узнали,
Сжлзи майки сж проляли.

Всека с мене нека гледа
Отбор стаи да наредя;
След труда си нека всите

Си починат тук, горките.
Де ли из страна далека
Друм за тях ги утре чака.

Ти постеля от сеното
Поднóви им на леглото.
Зосйо, припкай у градина,
В зимника — за медовина;
Друга вжтре да поскжта,
Аз ще помета по пжтя.

В бой за нас шо сж се били,
Трябва да сме заслужили,
Дай на свойте днеска в нужда,
Утре да не грабят чужди.
Нас да бранят с всички сили, —
Те от дом сж се лишили.

ВИДЕНИЕ В КАРПАТСКИТЕ ПЛАНИНИ

(Фрагмент)

В миг през мъглата виждам полета просторни ;
Сбират се барди с лютни опряни до брони,
Пролетни ветри сякаш повяват — тжй свирят,
Слизат по хълми мжлком сянки се сжбират.
Барда най-стари, който Боян¹ ще да беше
С трепетни струни гласом на сянки мжлвеше :

„Вие отци, племената славянски родили,
Веч ви забравят, тез що сж вас наследили,
Ала и тях без следа ще вихжр разиржсне,
Щом като вечна забржава от нас ги отлжсне.
Елба до Волга, тез неизмерни полета
Чак до Карпати, в запад и изток морета —
Ширехме нывга мирното наше господство.
В песни сред свои дирехме слава не в рана,
Тачехме мира, селский живот и стопанство ;
Сé венценосци взимаше в лад'я Морана.²
Злато презморско примамяше нашата нива,
Сал при отбрана слава нам щита добива.

Как разнебити се днес едностволното племе,
Гробни могили сочат предишно владен'е.
И при Елба, Везера, в Бомирски джбрави
Глжхне езика, стар се обичай подави :
Още пространство в север и изток широко
Пази езика, братския белег джлбоко ;
Нашенски белег скоро и то ще остави
Ако дедите си общи и братя забрави.

Вий духове на бащите измежду децата
Вийте се. Нека да грейне просвета челата,
Но и кжм вази всеки миг нека да гледат :
Няма да бждат туй, щото могат да станат,
Ако не знаят, туй, що били сж те нывга.

¹ Боян — митичен образ, най-стария певец в Малорусня. През епохата на славянофилството, в нач. на XIX в. той е бил идеализиран като образ на славянски певец — жрец изобщо.

² Славянската богиня на смъртта (и зимата).

Думайте, прочее, вий тям право в сърцата:

„Както по сила върховна земята
 Втжне в мрак, после се в светлост облива, —
 Угара с време става най-плодната нива,
 Предначертано така е на всички народи
 Време за блясжк. Вас светлина ще прероди,
 Ваш ред¹ сега е, вече и той приближава.
 Всеки достоен нек' чака, да заслужава.
 По-просветени, — наш'те начала джржете:
 Дейната мждрост, мир и тжрпимост любете,
 Храброст защитна с кротост човечна вий слейте,
 Правдата проста, работа кжрска милейте.
 И вас просвета ще стжкне с вродената нам добродетел.
 Наший орел той нивга не бѣ всевладетел;
 Вжн от гнездото си свойто крило не разкрили,
 Нито оржж'е сме ний за грабеж кжрвавили.
 Вярата² сал нас и обич кжм мира надвиха,
 Плячки на пота взимахме, нивите що откжрмиха;
 Щом битки минат, доще пак светлото време,
 Всички да тржгнат в пжтя на нашето племе.
 С вашите пак се кжм прежнии бит вжзвжрнете,
 След боевете в братски се вжзел споете.
 Ваш'те нещаст'я ще сж урок за душата,
 Знайте ги само — временна смена в сждбата.
 В дружный живот щом вашата цел си сжзрете, —
 С чужди дружете, но се и много вардете.
 В труд да сте бойки, в страстите мярка пазете,
 Поминжк само в работи кжрски тжрсете,
 Алчност и подлост нек' сж далече от вази: —
 Чуждо желязо — не, а злато ще вас да погази.
 Леиност и мекост всеки от вас да отбива,
 Лжст и лукавство, — дето в прегрждки убива.
 Сявга все сжщи в разни сждби и прилуки,
 Бодри и волни в духа си, сжс упован'е в сполуки.

.

¹ На славяните.

² Т. е. прекалена доверчивост.

Тжй пееше барда, гласжт му далече потжна;
Сведе се облаче, изгледа мжтно загжна.
Бавно изчезна, — но ето в мжглите изгрява.
Ганна зорница, скалите сжс лжч позлатява,
Алеи си пояс зората разтегна широко,
Слжицето младо издигна чело си високо.

СТИХОТВОРЕНИЕ ПИСАНО НА АЛПИТЕ

(Откъслек)

.....
.....
В път околен наш'те къмто свободата
Паднаха в Иберия¹, в боя жертва свята.
Полска земя всеки взел си за покрепа,
Падайки във боя, молеше: таз шепа
Брат роден да сипе на мъртвите клепки,
Леко да се прости с слънцето навеки.

Плуващ воин ляхски² в тишината морска
Родна песен чува, пеена по полски:
Инвалид безноги с плач я тук напява.
Е тоя пленник днеска, той войник познава
В ротата му нявга. Братски го дарява.
„Дай ми грош, но полски!“ клетник отвещава.

Нека всички чувства разума не мери,
Той във тях ще слабост само да намери.
Той не може с пергел сладост да обхване,
Нему що е детско — нам свято ще стане.
Към страната родна да свърнеш колата
Драго е! Да мислиш близките обят'я,
Да наидеш доброто по прежно остало,
Да чуеш, че злото вече се е спряло.
Да сvariш изджнка, фиданки зелени
И главите бели на старци почтени.

¹) През 1809—1812 г. Наполеон си послужи с полски войски за потушаване възстанието в Испания; поляцитѣ се надяваха чрез заслуги към императора да спечелят помощта му за освобождение на родината им. Иберия е древно название на Пиринейския полуостров.

²) Косцюшко, когато е плувал по океана.

Вей ветре на север, авзонски³ разцвѣтени
Градини ще премина и Алпи заледени. —
В шаст'е под синиоведри тука небосводи
С днешното живејте виј деца-народи.
Вам не завиждам волност, ни гори уханни!—
Ще ида у дома, де минало се храни,
Ще ида на надежда поданник да стана.
И няма да ме стресне мжка, нито рана,
Никаква примамка не ще ме изтржне,
Обичта кжм Родина не ще ми обржне.
Обич — макар и с болки, в мжлчан'е, с тревога,
Но в Нея я за Нея да умра ще мога.

³) Авзония се е наричала некога част од Италија, а от-
после — цялата страна.

МАЗУР

(По гласа на Домбровски)

Падат тюрми и вериги,
Волно слънце грее.
С теб сърцето, Майко свята,
Иска да се слее.

О родино свята,
Сломи железата!
Барабана пее
Полша да живее!

Хей, накржст отвред станете,
Днес сте братя само!
Рало, брава захвърлете, —
Косите на рамо.

Шпионин веч няма!
Мало и голямо,
Родината свята
Зове чадата!

Наш'та честност не подкупи,
Ни бич, нито злато;
Ний ще бждем пак прочути
С царството познато.

С оржж'е поляци,
Че вий сте юнаци!
С Бога напред всите
Враговете бийте.

НА ОРЖЖИЕ, САРМАТИ!

Хайде с оржж'е, напред, о Сармати!
Последния час удари,
Вжзкресте мжртви, стреснете мжртви братя,
Да стане Полша от времена стари!

Сами сте вий, без подкрепа,
Сами боя свят подхванете.
Вас Бог ще да ви закриля.
А никаква чужда сила.
Вий щит от друг не тжрсете,
Своята гржд опжлчете.
Станете, о древни Лехи,
Сал в сговор има успехи!
Нека враг земите ваши
С рат неволнишка опаше.
О, древни Лехи, станете!
Несговор далеч отпждете!
Препорците да развява
Пак сжбудената слава.

Волност пред вас ще лети,
Слжнцето нявгашно ще заблести!
Диес или нивга да се вжзстане!
Ден е последен в теглата.
В сговора, лехи, всичко ще стаие,
Слейте сърцата — една е сждбата!

1830 ГОДИНА

Чуйте я Полша, народи, че вас е тя нявга бранила,
Ваш'та бранителка днеска в тжмницата вика без сила.
Вий даже, дето в наште земи сте вилняли,
Чуйте, нещастни, сами свобода не познали,
Чуйте, станете, в стена се здрава сплотете:
Ни свобода, ни земя си не ще я тжй изтжрвете.

Камжка ценен сме ние над прадедни моши,
Изпод гробовния камжк бликат сили още.
Наново, майко, ти мощ ще добиеш и броня,
Нам облегни се, и пак ще отимаш корона.
Ти дор не станеш, другите и да вжзстават,
Рано ще е, че дни кжрвави ред ще минават.

Твоя костер надгробен ще разсветли сждбиннте,
На народи: ще сетят царский товар на плещите
И недоволствата скрити в миг ще избухнат вжв Етни.
Ти ще да сринеш трона на властители сетни;
Твоя глас гробен при важното техио сжбран'е
Извор за тях на тревоги само ще стане.

Висло, тжй днес в ледни вериги скована,
Сякаш мжртвец си — лежиш под савана;
Дири ти носиш джлбоки от звер осквернена,
Белега робски ти имаш от как си сломена.
Чакай спокойно, че слжнце далече погледва, —
Мжтно, далечно, но ето го иде, напредва.

Пжрвом потоците малки отвред ще да рукнат:
Пжрви те пролет досещат — леджт ще пропукнат;
Млада чрез тях — окови на бряг ще захвжрлиш
И вжв порив невжзпрян кжм живот устремена,
Все по-буйна, широка, от чеда подкрепена,
С трясжк ледеи народи околни ще смаеш:
Висла, в реките славянски кралица, вестява,
Че за народите пролет и волност изгрява.

КЪМ БОГА

ПРЕД ВОЯ НА 25 ФЕВРУАРИ 1831 Г.

Млжкват около кралете,
Крият чела в срам с ржцете;
Сжвест, шо царе наказва,
Кжрвави реки показва.
Алчност шжпне им с позор да
Пазят плячки незаконни.

Окол народи се чудят,
От своята немощ се срамят:
Да кажат всичко не смеят,
Тях шо ги чака не виждат.

Там без срам, по знак подаден
Хляба, ризата ни грабят,
Вред пари, юмрук сж Вогжт, —
Ний пред твоя праг сами сме.

Сякаш на море вжлините,
Нас обкржжиха вразите.
Де брегжт и де звездата
И сжюзжт на земята. . .
Твоя дух нас нека пази,
Ти дай чудо — кръв от нази,
Ти разпржсна лехско племе,
Та от горест подлудени
Те земята обжрчаха;
В пжтища неизбродени,
Влачиха нозе ранени;
Те на чужда служба влазят,¹
Майчина си кржв да спазят;
С сетня кржв при гроба неин,
Но безпомощни, се вржшат.
Своята стомана превржшат

¹) При Наполеона.

Ту на сабля, ту верига,¹
 Ала никой звук не стига
 Майката от гроб да вдигне.
 А света преобрази се:
 Нови дигат се народи,
 Свобода за тях изгрява,
 Нов мир окол разви се.²
 Моря, хора сжчетани,
 Паднаха от трон тирани,³
 Само ний сме разделени. . .
 Зад нас порти се склопиха,
 А кой нази да отключи
 Сегне, — ключа му се чупи.
 Всуе просим от небето. . .
 Вехне наш'то племе клето;
 Веч' му се зора не смее,
 Веч' небето му старее.⁴
 Но от Тебе искра слезе,
 Дух в народа мжртав влезе.
 Кат' един мжете рипват,
 Враг до враг вжлини вжзкпват.
 Срещу море озлобено
 Тржгват мало и големо.
 Внука в дядо, дядо — в внука
 Тжрси вяра за сполука.
 От сина си майка проси
 Свойта кржв той да поржси.
 Твоя дух нас нека пази,
 Чудо дай Ти, кржв — от нази.
 Кат' спасявахме сжседи,
 С чудеса ти сподоби ни.
 Днес, останахме самички,
 Боже, с чудо избави ни!

¹ Хвжрлят се в борба, но резултата ѝ сж — нови вериги.

² Променила се е картата на Европа, поради освобождението на множество народи, напр. Гжрция, Белгия и др.

³ Полша е разкжсана на три части.

⁴ Характеристика на унинието в Конгресиото Кралство преди 1830 г.

ПЕСЕН

(Думка)

ДЕЙСТВИТЕЛНА СЛУЧКА.

Воини пжлнят всички друми;
До небето вик се дига:
Всичко живо „вжнка“ — дума —
В бой за Родина се стяга.

С дребни деца окржжени,
Майка, булка, просжлзени,
С плач дочуват в одаята
Сину с баща препирнята:

— Ти си, тате, в бой отивал,
С слава веч си се покривал,
Аз сжм млад и срамота е
Младий битка да не знае.

— Има време в бой да ходиш,
Не веднаж ще бой да видиш.
Аз да ида пжт последен,
Ако стал сжм и приведен.

Тржгва старий в една страна
И оставя деца, жена;
Тржгва сина и се крие
За Родина да се бие.

ПРЕВЗИМАНЕТО НА ВАРШАВА

Те стоят днес над народа,
Що със братска кржв обляха.
Нашта с тяхната свобода¹
Потопени в кржв умряха.

Взеха нашия храм — светиня
С кржвни стжпки опетниха.
Бог бил сал вжв тяхна скиния,
С лжжни молби се измиха.

Скрепват топ над нас да бие,
Гордо, триумфално стрелят.
Бог си мжлниите крие,
С него облаци ни делят.

Ний от черквата сме вжнка,
Вжн пред градски порти спреме,
Без свещи н песен звжнка,
Боже, плачем, вопнеме.

Непогребани телата,
Край града ги псета влачат,
Майки свеждат си челата
И не гледат, сляпо плачат.

Нам не дават с песнопен'е,
Паднали от удар вражи,
Да ви правим погребен'е,
Нито Богу да се служи.

¹) Свободата на Полша и тяхната, руската, защото полс-
кото вжзстание е било повдигнато „за наша свобода и ваша“.

Те с гжрлата свои робски
Пеят в присмех песни полски;
Гаврят се сжс свободата,
Не сетили я в душата.

Боже, боже, де се дяна, —
Нявга наш защитник славен!
Що сгрешихме, че тжи стана,
Та свжршихме с край безславен?

Що ще сторим ний, негодни? —
Без подкрепа хвжрли роба.
Нито искаш ни свободни,
Ни за вси отваряш гроба.

ГОДИШНИНА¹

(Фрагменти)

Тихо светят домовете. . .
Враг победата празнува:
Върху сринат гроб танцува
В стара крепост на кралете.²

В рабска гавра — с полска песен
Днес поробване разглася,
Царя въ небеси възнася,
Пее, буйствува несвесен.

Спят на Варшава стъгдите,
Прозори звънтят в стрелбата,
Тихо се свети в къщята,
В кътове плачат момите.

А там на лодка далече
Дружина малка в тжмата,

¹ Стих. „Годишнина“ описва празнуването на първата годишнина от превземането на Варшава от русите. Това произведение изпква между всички други на Бродзински по своя тържествен тон и настроение, а също така и по извънредно разнообразната, на места дори доведена до художествено съвършенство форма и строеж (други пасажи пък сж недообработени, защото и стихотворението не е било предназначено за печат). Тук поета изказва своите основни възгледи върху Полша след падането на възстанието ѝ, или по-скоро, дава образа на тяхната еволюция от първоначалното униние, — до възвръщането на вярата в божията закрила и месиянистичната роля на Полша. През живота на поета, стихотворението по понятни причини не е могло да бжде публикувано; само най-близките приятели, които сж знаели поемата по ръкопис, сж се възхищавали от нейната хубост. Те именно запазили спомена за нея след смъртта на поета, но всички опитвания на по-сетнешните изследвачи на Бродзински да открият самия ръкопис сж оставали дълго време безуспешни. Публикуван бе едва в 1910 г. — Тук сж дадени по-характеристичните пасажи.

² Този ден във варшавския замък русите дали великолепен пир.

По Висла бжрза с веслата
И при Грохóво спря вече.¹

Там месец слабо сияе
Горица шуми елхова,
И само врана и сова
Бойното място тук знае.²

Х О Р

Гробище свято!..
Ником паднете
И вопиете
Кжмто Небето.
Пустош царува,
Врага не чува.

— — — — —

Д Е Ц Я

Живеем, играем
И сладко растеме,
Защото ний знаем
За кого ще мреме.

Б Я Щ И

Вий бждни жертви растете,
В любов и вяра крепнете!
На смжрт поколен'е четвжрто³ отива,—
Полския дух запазило свето, —
Палачите в наш'та земя да отбива,
Та пжт да посочи на пето.

¹) Дето е станал кжрвавия бой на 25 февр. 1831 г.

²) В горичката, наречена „Олшинка“, която е била ключа на гроховската позиция, се водил най-ожесточения и най-кжрвав бой.

³) Пжрвото се е борило вжв вжзстанието на Косцюшко, второто — в Наполеоновите войни, третото — в ноемврийското вжзстание.

М А Й К И

Чуйте народи!
 Кой ще ни вжрне децата отнети,
 Що ястреб в пустиня отнесе в ноктете?¹
 На тия гробове, на тая Голгота,
 О ний майки клетки!
 Проклиняме днеска живота.

М Ж Ж Е

Половина народ под земята притжпкана
 А друга в пустинята гине² гние,
 Малцина останали здрави
 Друг зоват нас да избави.
 Европа, в доспехи тежки вкована,
 Гледа спокойно тирана.

П Е С Е Н

Мряха с дивна смърт в полята;
 Те пред целий свят се биха,
 И — да пазят свободата —
 Ни на крачка отстжпиха.
 Втжват в гмежа на вразите
 За победи небивали.
 В песни плачеха ги всите, —
 Мислеха ги веч' умряли.
 Както кораба, подмятан,
 Ту потжне, ту изплува,
 Враг в победите засмятан,
 Ту се радва, ту злобува.
 А от своите стари кули
 Все народи гледат тамо:
 Радост грей, тжга пребули —

¹) След пропадането на възстанието руското правителство събрало деца от 7—16 г., под предлог, че сж „занемарени или лишени от опека“ и ги изпращало във вътрешността на Русия с цел да ги помести в баталионите на войсковите кантонисти.

²) В сибирските пустини.

Но ржка не дават само:
 Днес народите се срамят,
 Пак тираните вдигат меча:
 „Вашто слжнице“ — те ни мамят —
 „На свобода — е далече“.

Х О Р

Бави ли се, ще изгрее,
 Мжченици сме за нас и
 Химн Европа ще запее,
 Небо, земя ще приглася.

СЛАВЯНИН¹

От деди обичай зная:
 Кремжк сложи-ща вжз гроба.²
 Искра чудна той разгаря;
 Дълго тжпкана от царя,
 Както кремжк в мен я тая.
 Иде, иде тая доба!
 Кремжк искра ще да пржсне,
 Пламжк иов тогаз ще блесне,
 В север, в исток в небосводи...
 А славянските народи
 Хвжрлят рабската верига,
 Песен волна веч' се вдига
 И в една верига слени,
 С братски дух одушевени,
 Стана-ще народа девствен,
 Наследи-ще земи славни,
 Подхвана-ще песни давни,
 И като работник честен

¹) Русин.

²) В езическите времена славяните слагали на гроба на умрелия всички негови прибори и орждия, а преди всичко кремжка, служещ за запалване на огън. Полагането кремжк на гроба на вжзстанниците тук има символично значение. Камжка таи в себе си искрата на свободата.

Ще позлати пак нивята
И от робството под брата
Ще остане само спомен.

СТАРЦИ

Кога при изгрева на свободата
Славяните очите си отворят
За своя ден, — тогава ще заплачат
Над тоз народ безсжен, що по чудо
В борба е всичките си дни преминал
Да пази зарад спящите огня
На свободата, палнат под щита му.
А те — оставили да ги подвеждат —
В кръвта му братска бяха се петнили.

Х О Р

Дай нам мир, нам изнурени,
Боже Ти на чудесата!
Най-свободни на земята, —
Днес — на роб сме подчинени.¹

— — — — —

Г Л А С

Мой народе! Самси се на себе осланяй,
Вярващ устойчиво, чудо отгоре не чакай!
Искай сжс жажда гореща;
Цял си единно дихание, единна душа вселюбяща.
Здравий живот, непокварен, в зародиш твърдо
пази го,
Както копринена буба, отвжтре от себе сиови го.
Ако ли крие се тебе в гърдите и вжв земя ти
Огжн заветни и святи,
Вярата огжн небесен при него щом изпроводи,
Ново зелено битие ще се зароди.

— — — — —

¹ Поляците, що някога се радваха на най-голямата свобода в света, сега сж под игото на московците, които сами сж роби.

ДРУГИ ГЛАС

В гроба дори, народе, да изтраеш
 И непрекжснато да се надееш.
 Бог ти изпрати пжтя на изпитните:
 Бил си дете — мжж иска да станеш в борбите.
 С свойто оржж'е, що те препаса, бори се!
 Той е записал в Книгата на Сждбините
 Дните, в които ще надделееш вразите
 Сжс добродетели; сила и хитрост ще смогнеш —
 Даже и своята немощ — да превжзмogneш.

Х О Р

Нещастии и щастливи,
 Сжд Божи знаяте всите:
 От прах твжрдина ще сжживи,
 И в прах ще разсипе скалите.

ДРУГИ ГЛАС

Бог ще сбере разпиляното ято:
 Вий, що потиснику трупате злато,
 Тез, що кат' стадо бич ги подгони,
 В чуждите кжши да тжрсят подслони,
 Други на Сибир в студ побеляли,
 Трети в алжирски пек премаляли,¹
 Всички на празника ще се сжберат,
 На Вжзкресен'е домжт ще намерят.
 Ляхи свободни носреди свободни
 Своего почетно място намират;
 За свободата, че те сж годни,
 Всички народи ги акламират.

ДРУГИ ГЛАС

Белий орел² ще счупи окови,
 От кржв ще криле да измие,
 Бял и пречист като Агнец Христови

¹) Поляците по каторги, етапи, в Сибир, воюващите в Алжир и емигрантите-скиталци. ²) Полския герб.

Ален байрак ще развие.
Символ ще бжде той на спасен'е,
Невинност, самоотвержен'е;
Ще възлети в висините наднебни,
Изкупил народите земни.

Х О Р

Мжртви, покой не познали, станете
И обстжпете трон Божи,
Заедно с нас се и вие молете
Бича си вече да сложи.

Г Л А С

Бащино време спомнете,
Стария завет открийте,
Кжрвави гранки кжршете
На Грохово вий от елхите

С кржв мжченишка поени,
Кржстчета си направете;
В името на тез' емблеми
Братя, сестри се зовете.

Кржста, на кой християни
Радостно на смжрт вжрвяха,
Той блесна на Ватикана,
Крале пред него паднаха.

Искай правото си всжде,
В себе си пази поляка;
Кржста елхов ще да бжде
Нявга на свобода знака.

Х О Р

Нявга кржст елхов ще бжде
Знак на свободата всжде.

* * *

Лодката плува в реката.
Спря пак там, де сж стжгдите
Пусти. Де плачат момите,
Лампи догарят в кжщята.

Тамо още в крепост стара,
От ржка в ржка минава
Пжлна чаша и за царя,
Пак се песента раздава.
Враг опива се народен,
Вжи го пазят стражи будни
Дор' в пиянства тжне блудни. —

А от лодката — в извити
Пжтища се разпиляват,
В кжтове незнайни, скрити,
Своите болки спотаяват.

ПЕСЕН.¹

(„Spiewka“ — 1834 г.)

Хей пржснете,
Но свирете
Клети мои струни,
Както ни е
Пял и свирил
Яско мой далечен.

Той бодреше
Веселеше
Гости мжлчеливи,
Та не една
Дружка метна
Поглед завистливи. . .

Ех таз зима
Свжршек нема,
Пжпли като мравка!..
Дойде ли, —
При мен ще седне
Няма веч прощавка

Че додея
На сжрце ми
Теглило — разлжка, —
Да го срещам
И изпрашам
Сѐ сжс нова мжка.

¹ Тази песен и следните 4 „фрашки“ сж преведени от
Ан. Ганчева,

От ума ми
Не излиза
Га че беше днеска,
Как склони се,
Причерви се
В сетнята ни среща.

Хей, пржснете,
Но свирете
Клети мои струни,
Както ни е
Пял и свирил
Яско мой далечен.

М Ж Д Р Я К

Как тжй тоз е тжй прочуен, като само пустослови?
— Пише тжмно — глупостта му кой ще може да долови?

Е В А Н Г Е Л И Е Т О

Христос изпрати зжрната, живота на световете,
А вий все още до днеска горната люспа гризете.

М И С Л И В Н Е Б Е Т О

Мисли ли някой в небето, — в живота се годен не счита.
Лош пешеход е орела, макар че до слжницето взлита.

Н Е М А Р И

Вжв самолюбие ли те упрекат, ти не марй!
Щом си доловил вжв себе човека, за себе си пак говори!

Д Р Е Б Н О Т О

Дребното не е дребнаво. Капките росни сж дребни,
Но отразяват небето, за земна сж свежест потребни.

Д О П Р И Я Т Е Л И Т Е

Града и палата, нека ме не помни, —
В село да се славят песните ми скромни;
Нека на трапеза с гошавки се пеят,
Влюбени девойки сжс тех да копнеят.
Когато от тука напусна земята,
В черквицата наша, тамо на стената,
На моми умрели де стоят венците,
Лютната ми нека да сложат момците.

Плетенка цветна да я обкичи,
Нека гробар я на странник посочи,
С бяла корделка снѣта от Дафна
С ветжра в струни тихо ще шепна
На гробището вжв тишината
Моята песен ще чуют децата.

ПАТРИОТИЧЕСКИ РЕЧИ

ПРЕВЕДЕ

АН. ГАНЧЕВА.

WYSTAWA
MATEMATYCZNA

РЕЧ КЪМ СТУДЕНТИТЕ

от университета, съставлящи народната гвардия в Варшава 1830 г.

Кой би казал, че на 29 ноември¹, когато с треперящ глас, като затворник зад решетката, ви спомнях старите полски песни за геройски дела в нещастните дни на Родината ни, — че в същия този ден ще чуя за вашите собствени дела, достойни за песен, достойни за спомена на потомците? Кой би казал, че днес, вжоржжени, покрити със слава, с благословните на населението, ще ви приветствувам; че като победители ще поздравя дори и тези, които бяха затворени в тия, посветени на науките и благородните чувства, стени зарад своята благородна и свята любов към Отечеството?

Днес плачат от радост до скоро изпълнените със сжмнение ваши бащи, които треперейки за вас, от ваши ржце приеха клончето на свободата. Любовта към Родината и мъжеството вие сте приели от бащите си, а днес го вжодушеви историята на нашите велики герои; но това благородство на духа, сжединено със смелост, тази любов към реда, закрилянето на беззащитните, готовността при всеки знак на кормчията на нашето бъдеще, това вжздържане от всяка ненавременна пламенност

¹) Речта се отнася към началото на ноемврийското възстание, станало през нощта от 29/30 ноември 1830 г. когато студентите заедно с юнкерите превзеха арсенала и резиденцията на губернатора вел. княз Константин, двореца „Белведер“ (същия ден Бродзински едържал, като професор на университета една интимна сказка върху патриотическата полска поезия). Университета попадна за кратко време в ржцете на руския гарнизон и бе употребен за затвор на намерилните се в града студенти. Речта на Бродзински е била казана в момента, когато победоносната младеж след отстъпване на руския гарнизон от Варшава е влезла триумфално в своята *Alma mater*. б. пр.

— сж ваши собствени, необикновени до сега за полската младеж достоинства, то е плода на високо образование, предвестие не само на полското геройство, но и на духа на деветнадесети век!

Кой днес не би се гордял с титлата професор в Университета, особено пжк, ако поне малко е допринесжл за тези ваши чувства?

Вржщате се в този освободен храм, чиято емблема днес става вжоржжената Минерва; вржщате се, на този плац, на който през щастливите времена на Яна Казимира сж идвали големите полски герои на седемнадесети век; дето сж се вжзпитавали достойните за Рим герои на последните времена; дето сж се обучавали Косцюшко и Немцевич. Имам твжрдата надежда, че не един от вас ще заслужи подобна любов и слава у потомството. Дай това о, Боже, който тжй джлго си подлагал на изпитаннето на Своята милост и немилост Твоя верен народ, Ти чиято закрила това тжй прекрасно поколение сега сигурно ще заслужи.

Да живее Родината!

СЛОВО ЗА НАРОДНОСТТА НА ПОЛЯЦИТЕ

Четено в заседанието на Дружеството на Приятелите на Науките
в Варшава на 3 май 1831 год.

Когато апостолът на Христовата вяра за първи път стъпил в земята на Пяста, сжзрял девица да пази огня при скромн олтар. „Какъв е този огн, за който се грижиш?“ — попитал я той. — „Този огн — рекла девицата — „е пуснат от небето на нашите деди; от неговия пламък те сж запалили огневе по хилядите олтари на селищата, в които се разрастоха; от тези олтари вземат огн за гостоприемни пиршества, палят сватбени факли и погребални клади, от там — и за жертвоприношенията за жтвa в мирно време или за победа след война. Защото казват: С този огн трябва да живеем и с него да се връщаме на небето“. — Тогава въздъхнал апостолът и казал вдъхновен: „Това е найчистия народ, достоен да приеме невидимият огн, който му нося. Ще му вдъхна духът на моите гърди; той ще бжде славен, в името Христово ще страда за човечеството и някога ще бжде щастлив с това, че е запазил божественият огн“. — Изгаснал постепенно видимият огн на олтарите, а божественият и невидим, се запалил в гърдите на всекиго от народа. И целия народ живял от тогава с един дух, и тоя дух беше само нему присжщ.

Този е той духът, сжнародници! който чудотворио ви е оживявал повече от десет векове, който ви издигна на чело на неизброимите славянски племена и невжзможните победи ги правеше възможни; през тъмни гробове ви преведе, разпржсна ви по света; и потъпкван, той още по-силно гореше. Той сжщият и днес, за удивление на народите, през море от опасности ви води след себе си.

Огня, за който говоря, е народността, съ любовта към която полякът се прочу, която е направила, че в реда на естествата той не може да бъде нищо друго, освен поляк.

Народът е вродена идея, която неговите членове, споени в едно, се стараят да осъществят. Той е едно семейство, имащо своите семейни събития и свое призвание. Чувствува се като един човек в своите стремежи, понятия и чувства. Съдбините, които е изпитал, съставят неговия характер. Бог е искал, да има и народи — както хората — индивидуални, чрез което те да влияят на цялото човечество и да създават нужната хармония. Както домашните добродетели съ основа на народните, тъй народните съ основа на любовта на цялото човешко общество. Цялата разлика помежду народ и човек е тая, че човека може да загине зарад народа, но народа зарад човечеството — не може да загине, докато има своя съвест, докато се чувствува народ. Нещо повече, всеки индивид в един зрял народ, ще пожертвува живота си, за да може неговия народ да живее за човечеството. Ако бихме допуснали да убият нашия народ, потребен на света, и до сега тъй скъпо — с цената на кръвта — запазван, ако не бихме го бранили до сетни сили, ние бихме заслужили заедно с нашите убийци да идем в ада, предвкусието на който те ни дадох да почувствуваме още тук на земята. Дори ако нашия народ в цяло свое поколение — първи пример в света — се изложеше на мъчение, за да изпълни своето призвание, то неговата воля би одержала триумф; нашият прах би бил свещен; кръста, издигнат над него, би станал цел на поклонението на народите пред гроба на един народ — ученик на Христа.

Едно време всеки народ считаше себе си за цел и средище на всичко, тъй както считаха и земята за център на света, около който всичко се върти. Коперник откри системата на физическия свят и полския народ (ще кажа това смело и с народна гордост) сам предусети същинското движение на моралния свят; той схвана, че всеки народ трябва да бъде част от цялото и да се върти около него, както планетите около своето

огнище; всеки представлява необходимата съпротива и равновесност, и само слепият егоизъм не вижда това. Полския народ, повтарям, е философ по възвишеност, той е един Коперник в моралния свят. Не разбран, преследван, той държи на своето, ще сдобие последователи и неговия тръннен венец ще се превърне във венеца на победа и на гражданственост.

Неговата идея е била: под слънцето на религията да се развие дървото на свобода и братство; да уравни правата на трона и народа върху земята, окачени на самото небе; да се развива вътрешно според епохите, които времето носи, — за да стане личност, подготвена за сътрудничество на човечеството. Неговото призвание беше да бди в сред бурите на границите между варварският и цивилизования свят; възвишеността му предназначение бе да брани непризнателните; и още възвишеността — да представлява десетки милионното славянско племе, което в слепотата си го нападнаше, което, разпръснато из северните ледове, е трябвало бавно да съзрява. Най-сетне негово чудесно предназначение беше: из гроба дори да излезе при отгласа на посегателството върху свободата на народите, да се изправи за тяхно назидание, като един Пийотровин¹ и да свидетелствува за претърпяването, извършено над него. — Тези идеи и това предназначение, ти народе (пред когото изпълен от почит се прекланям), реши да изпълниш или завинаги да се върнеш в гроба. Макар и да се върнеш, ще изпълниш своята последна мисия и с палма на мъченичество ще предстанеш пред своя учител Христос.

Народе мой! — светът не те позна; не знае той какво си сторил; чак днес той забеляза само това, че

¹) Според едно предание от XI в., в едно дело между полския крал Болеслав Смели и неговия противник, краковският епископ св. Станислав Шчепановски (по-късно убит от краля), последният бил извикал да свидетелствува за истината умрелия от 3 години вече рицар Пийотр от Янишево, който за голямо очудване на събрания народ се вдигнал от гроба и свидетелствувал против краля. Б. Пр.

ти си най-нешащният. Бжди такъв, но само пребъди в а й! По-добре си остане нещастен, отколкото да станеш дори най-щастливия, но прероден в друга народност или във егоистичен народ. Само нищожникът, когато изгуби всичко, убива сжвстата си, лишава се от своето име, та става морски разбойник. Ти си вдъхновен, чувствуващ в себе си божественото, — а то търси прибежище в гърдите на чистите и нещастните, — и стига ти това. Такъв си бил през вековете, а днес стоиш в зенита на своето предназначение. Познай се, и ще те познаят и народите и ще направиш царете справедливи. Вжодушеви се, казвам, с народна гордост; защото, колкото всяка друга гордост е престижна, толкова народната е длг.

Дошлият с палмата на мира апостол на вярата е намерил в земята на поляците земеделски народ, патриархално управляван и волен, тъй както биват волни народите в своето детинство. Въведената в такъв народ вяра не можеше да го преобрази, но напротив, както грейката на слънцето, тя оживяваше и доразвиваше неговите заложи. При това, той не претърпя и никакви сжтресения, които биха могли да похабят или изменят неговия род. Докато някогашните келти ги заместиха бургунди и франки, испанци, вандала и сарацини; докато бретоните отстжиха на нормани и англосакси, а италианците на всички почти народи; когато и неизмеримото племе на славяните откъм Одер биде заляно от германците, от изток от монголи и скандинавци — поляците избегнаха чужда власт и сношение с хора, които биха могли да променят народността им. И затова тяхната земя е един дом, тяхната история една семейна хроника. Ако те се свързаха в едно семейство с хора от малко по-друго потекло¹, то този сюз беше брак, сключен пред олтаря в лицето на тяхните кралски особи; венчалиия пръстен на кралете беше венчален пръ-

¹) Тук автора има пред вид унията с Литва, сключена в 1393 г. отначало като персонална уния, чрез брак на двете династии: Полска — Пястовци (красица Ядвига) и литовска — Ягелонци (Владислав), после закрепена и разширена от Зигмунт Август чрез „Люблинската уния“ в 1569 г. Този сюз трая до падането на Полша и Литва в робство.

стен на народите и верите, и този брак свято трая чак до общия им гроб.

Земледелието, привързващо към земята, отличаваше поляците от чергарските хуни и сарацини. Народ, предаден на земледелие, е винаги девически, привързан към домашното огнище и обичаи; неговата наклонност е съхраняваща, материнска; а напротив: странстващият народ, тласкан от безпокойство е получил предназначение да внася в обществото движение и нов ред на нещата. Она пък по природа е по-сърдечно привързан към своята земя и своите традиции. Затова не напразно само полякът е наричал своята земя *майка*; семействата, особено в Полша, съносили името си от земите, и всяко е било привързано към земята си, тъй че *imię* (име) и *mięsie* (имот) у тях били еднозначни изрази. Тепърва когато бурите на съдбата развяха тяхното огнище, те се разпръснаха по света, но не в духа на странстващите народи, а като пчели, прокудени от един кошер, които линеят по разни страни, дирейки матката. Които се върнаха, донесоха само по-горещ копнеж и прахът на своите вождове, та над гроба на майка си да го сгреят с въздишки и да извикат от него нов живот. Нашите губители само това не се досетиха, че за такъв народ и костите на бащите съедно съкровище, опасно за тях.

Странящ от заселяване в градовете и от търговски и промишлени занаятия, полския народ запазил от една страна простота, неизменост на привычките; а от друга благородство и великодушие, които го направиха истинско християнско войнство.

Приели христовата вяра през време на кръстоносните войни, и разцвела на рицарството, поляците се заклеват веднага да бранят Евангелието, което им бяха възвестили. Мечът изваден под неговото пение и за негова защита във времето на Мечислава, те последни вложиха в ножницата. Защитата на Виена беше последния бой на чисто християнското войнство. Славното през средните векове рицарство в Европа вече не беше наемно войнство на един завоевател; то имаше зародиш благороден, религиозен. Но повече се водеше от едната

само чест, от жажда за необикновени приключения в далечни краища и заслужване възхищението на другия пол. Полското рицарство, обкръжено с езичество, било предопределено да се бори за християнството при собствените си граници. То се бореше за обединената идея: вяра и отечество; неговата мъченическа палма беше също и палма на гражданственост. Чрез черквата и латинският език, поляците се проникнаха едновременно и с гражданския дух на гърци и римляни, и затова тяхното рицарство се отличаваше с мъжествена енергия в сравнение с младенческата фантазия на кръстоносните рицари. В сеймовете си възвеждаха ред на разискванията според християнският и граждански закон; най-напред доброто на вярата, след това на Жечпосполита и на краля; те наричаха простия народ „wiąga“ (вяра) себе си „bracia“ (братя, братство, collect.), а св. Дева, майката Христова прогласиха за своя кралица.

Нека тук никой не сжди леко за поетическите чувства на народа, защото без тях не е възможно той да бъде народ. Това не е било както мислят, монашеска измислица, но възхиновение пълно с таинствена святост. Мария, дъщерята на избеднялия род Давидов, живуща в дърводелницата в убого градче, чудната майка на Спасителя на човечеството, по свето възхиновение биде прогласена за кралица на народа на Пяста колодея¹⁾ в селото, комуто ангели предреклили короната на тоя народ, предназначен да се бори за християнството. В Тракия у езическия още народ, от дете много наши родове водят потеклото си, Мария най-напред е била обожествена като изобразяваща природата. Песните, които за нея само сж ечали в лагерите на поляците, били по-възвишени по своя идеал, в сравнение с тогавашната рицарска поезия. Поклонник на Мария е бил и Чарнецки, (XVII в.) избавителя на народа в най-

¹⁾ Kołodziej — дърводелец, който е правел коли. Ср. легендата за родоначалника на Пястовия род и за двамата ангели, (по всяка вероятност кирил и Методи), за чиято проповед в Моравско бе стигнало слух чак до Полша (Вж. „История на Полша“ от Л. Ридел, в Полско-Български Преглед бр. 10 1920 г.)

мжчните обстоятелства, Собийски — избавителя на християнството, и барските отмжстител¹⁾ за измжчената си от Москва родина. Обречената на Мария бедна орлеанска пастирка избави нашата сестра Франция.

Спокойна Европа едва е дочувала, какви морета от варвари се отбиваха от пжтя кжм своето указано ложе, отблжснати от гжрдите на поляцитѣ. Преди не е било време да се разславят подвизите им, а после — не беше свободно. Ненавиждайки защитните крепости, като затвор, уверени в личната си храброст, излагайки своите селища на унищожение от татарите, поляците не се привжрзваха кжм домашните удобства. Тяхната страна беше само лагерна европейска стража. Когато предавайки поганските знамена на папа Павел V, те в своята наивност го молиха за реликвии, той им казал: „Нима всяка шепа пржст от вашата земя не е мжченическа реликвия?“

Този рицарски дух е развил в полската шляхта любов кжм свободата, без която няма ни воинство, нито отечество. Никжде другаде рицарството и вкусжт на романтическите векове не сж били неин плод. Тази свобода поляцитѣ сж имали за единствена награда на своите самоотвержения, тази волност е била осигуряване на сжседите от опасността на полската мощ и мжжество, защото имайки свободата, поляците сж считали за недостойно да мислят за завоевания. Само те, под влияние на католицизма, смогнали да стигнат до правата и свободите, чиито богат извор и пжрви образци бе дало хирстиянството. Те, освен това, сж едничкия народ в Европа, който без проливане на кржв и без насилствено сжбаряне предишния ред на нещата ловеше всяка вжзможност да се приближава по-степенно, по органически ред кжм свободите, от които другите народи не вкусиха. Всяко покачване на нов монарх на трона е било по-нататжшна революция кжм разширение на свободата, за която поляците под чужденци крале бяха особено чувствителни. Тая сво-

¹⁾ Сжздатели на т. нар. „Барска Конференция“ (1768) пжрви бунтовници против руското нашествие и намеса в Полша през време на последния полски крал Станислав Август Понятовски.

бода те докараха най-подир до фанатизъм и крайност, а фанатизмът никой не го е разбирал и полякът е бил първият му вдъхновен ученик. Един студен дипломат търсеше с всичката си сериозност тази фанатичност в физическият организъм на полския народ. Дипломатът бе французин, чиито народ наскоро бе прекарал истинска треска на свободата. Кой и днес не нарече изпърво безумие нашето повдигане против великана? Монархическата власт също е дохождала до крайности у другите народи и тогава винаги тя свършваше с тиранство, та по този начин ускоряваше своя край. Свободолюбивия фанатизъм на поляците беше сляп, но не кървав. И вие, политици! не се чудете толкова, че е имало народ, който за да уважи свободата е търпял деспот в лицето на всеки свой член, а чудете се по-скоро на това, че той можа без кръв да се изтръгне от това безумие и твърмо от една деспотична царица срещна най-големи спънки за това. Ако трябва да послужи за назидание на света своеволието на свободния народ, който обаче сжумя да се обуздае, толкова по-грозна поука е разпасаното своеволие на тримата владетели, кървавите последици на което и до сега не могат да се изчислят.

Това сж те елементите, добри или зли, но необходими, които развиха старата, наследена националност на поляците. Но за да стигне тя до днешната степен, трябаше да я понижат нещастия, произлязли по нейна вина; трябаше върху поляците да се изпълни заговора за убийството на народа, да премине той най-тежката школа на заробване и на домогване към нов живот.

Когато в началото на XVIII в. деспотичния гений извърши на север нечувана революция, когато в края на този век настъпи противоположна, още по-сждбоносна революция на народа във Франция, тогава Полша, по сжвсем различен начин направи също така непозната в историята, само ней присъща революция. Военното сжсловие, което тжй безумно обичаше своите привилегии, доброволно засилва властта на монарха, приближава другите сжсловия до част от своите права, уравновесява властта на монарха и на народа, прави това сжгласно с монарха и духовенството, с проливане само

сжлзи на радост от триумфа, оджржан над себе самите. И при все това, не знам дали поради позорно предателство или насилие, полския народ бива разкжсан от трима монарси за якобинство! Не се посвениха с клането на жени и деца да подкрепят този фалш и да искат, шото краля, заедно с представителите на народа, под угроза на щиковете да озаконят с подписа си това разбойничество. То беше истински кабинетен якобин и з ж м, сжюз, потжпкващ правото и безопасността на народите, който можеше да извика един свещен сжюз на нациите.

Кой би смогнал да очертае този следгробен живот на народа, чиято кжрвава сянка четиредесет години изтржгва сжлзи от очите на хората, които нито сам можа да се затрие с разточителството на своята кржв, нито пжк всички избирани от губителите му орждия можаха да го доубият. Изглеждаше, че Бог се е отвжрнал от земята, осквернена с такава неправда и убийство; че, според Шекспира, в някакво разстройство на природата умрелите ходят по земята! Това разстройство именно даде водителят, който разтревожи цяла Европа с мжлните на Франция.

Не беше време за нас да питаме, дали на небето или на ада е той посланник; ако не избавител, можеше да бжде поне наш отмжстител. Майкн и старци сжбираха всички остатжци от спомените на миналото, оржжия и книги; учеха скритом родната си история и песни; синовете, окачили шепа родна пржст на гжрдите си, пржкосяваха земите от Тибжр до Висла, от Таг до Москва, тласкани от чарующия глас на Наполеона. Сжздаването на Варшавското Княжество беше само засилване на по-нататжшните надежди, зародиш на по-нататжшни боеве. То беше оржжейница на целия полски народ. Нашата войска се наричаше полска вжв Варшавското Княжество, защото действително се сжстоеше от бойци, дошли от всички области на поделения народ. Наполеон наскоро вжоржжи Европа против Русия и нарече втора полска война боят, който се започна. Този бой погуби най-мощния властелин и най-нещастния народ, който, прогласил отново своя жи-

вот, претърпя най-голям удар и отново се върна в гроба. Изгубили всичко, ние защитавахме срещу цяла Европа стените на Париж, като свои. Сложихме оръжието, когато най-големият от героите сложи короната. Неприятелите уважиха нашето нещастие и в дълбината на душата си почувствуваха правата ни. Всички наши борби сж били само национални.

Няма време тук да се впускаме в това, до каква степен Виенския Конгрес даде зародиша на войните за права и свобода. Колкото за Полша, можем да кажем, че той я приготви за едно бъдеще възстание, възстание напълно народно. Той изобщо гарантира на всички поляци народността, като им отказа политически живот. А кой народ не ще жадува за такъв, щом като има тъй силно, тъй обособено народностно чувство? Конгреса извърши четвърта, едва ли не по-позорна от предишните, поделба на Полша, между тъй различно управляващи владетели; дори частта, която се падна на Русия, разделиха на конституционно управлявана и самодържавна. Под самодържавието премина най-значителната част на областите, важни по географическото си положение; под конституцията — непълни четири милиона, в търговско отношение зависещи само от милостта на съседите си. Във виенските трактати, засягащи Полша, прозира някакъв срам, потискано чувство на справедливост, взаимно недоверие, а може би и взаимни примки на договорящите. Всеки чувствуваше, че Полша е разрязана ябълка на Париса, която, именно разрязана, ще възбуди раздори.

Докато дребните германски княжества, градове, фамилии и банкери биваха изслушвани на конгреса, нямаше глас един шестнадесет милионен народ, който от четиридесет години се бореше за независимост, чиято тържна участ беше причинила вече толкова промени в Европа и предвещаваше нови такива.

Величаеният Александър, предшествуван от славата на единствен закрилник на Полша, който ще сломи всички мъчнотии около нея, дойде във Варшава, за да възвести на част от народа конституцията. Руския самодържец, от трона на свободния някога народ,

като по вдъхновение, прогласи либерални начала, в които както Полша, тжй и Европа още вярваха. Той увери поляците, че за общото спокойствие в Европа, известно време ще трябва да бждат още разделени; утешаваше ги, че това малко кралство е зародиш на свободите и правата, които той тжкми да даде под своя скиптжр на пространния славянски род. Тогава ние си казахме: „Не напразно и в следгробния живот се борихме; били сме векове щит на цивилизована Европа, днес ще понесем цивилизацията кжм милионите едноплеменни братя“. Утешавахме се дори, че когато победена Франция и наново угнетената Полша се радват на конституция, не ще могат да останат без нея победителите германци, които само сж почувствували чуждият ярем и затова ще бждат по-справедливи кжм нас, — германците, които толкова сж достойни да бждат свободни и да се славят с човечната си политика, колкото сж прославени с просвета и с домашните си добродетели.

Удвоихме, прочее, привжрзаността си кжм своята народност и кжм конституцията, която чрез нас предвещаваше свободата иа толкова племена: наша гордост и старание беше да убедим автократа, как лесно, как почетно е за трона да управлява народа по закони.

Но какжв се оказа в скоро време Александжр? — Поляците, извикани да изповядат конституционните принципи и още по-скжпата своя народност, жестоко и лицемерно бидоха подложени на мъченичество за двете. Страдаха те, като народ на цивилизацията на XIX в., и като народ, имащ най-свети права за своя народност. Както ги призоваваха кжм примирение, когато наново ги поделиха, тжй сжщо сега искаха от тях жертви от конституцията и народността, за да не бъдат тжй наречения „жл дух“ в Европа. Както по-рано, когато бяха свободни, тжй и сега, в робството, те бяха обречени да страдат за Европа. Отначало по-слабите бяха приспивани с надежда за обединяване с братята им, после сжс заплашване, че ще премахнат дори малкото кралство. Като гледахме силата на Русия и положението на Европа, вярвахме, че ако не пжрвото, то второто може да стане. И затова призовахме на помощ духжт, за да

изтърпим още веднаж за милото си отечество най-голямото изпитание: да прикрием своето иго и тихо да траем под него, додето закона и правдата изгреят. Но какво иго беше то!

За нещастие нашата достойна войска бе предадена за забава на дивите приумици на главнокомандующия, а народа — предоставен на пълновластието му. Лазаретитѣ погълнаха жертвите от войската, за което някога лекарите за ужас на света ще дадат свидетелство. Може би кървава война не би струвала толкова жертви. Офицерите бяха лишени от всички права, потъпкаваха у тях и наказваха всяко чувство на рицарско достоинство, избираха орждия, удобни за деспотизма. Чувствувахме с отвращение, че ние някогашните защитници на Европа, — днес сме народ негоден, и като всеки, който е без отечество, може да се обжрнем в наемници—войници на своитѣ порабошители. Видяхме целия сенат затворен, задето бе сдѣдил според законите; граждани-старци да метат улиците пред сатрапите; жени с остригани коси, разкарвани в празничен ден за зрелище из града; видяхме дори свои сжнародници, които, продали срам и сжвест, протягаха при всеобща погнуса майкоубийствените си ржце за пари; и джржавната хазна им плащаше.

Изчезна предишната откритост и веслост на Варшава, която стана вертеп на шпионството; отбягваха я чужденците, сигурни че ще бждатъ брутално нападнати. Всички, подозирани от тиранството, станахме един на друг подозрителни. Който се оплакваше беше провокатор, който мжлчеше — шпионин. Страхувайки се от подозиращи, бояхме се да общуваме с подозряните. В затжтените кжтове на горичките около столицата и по гробовете изпращаха жандарми. Зачестиха — непознати до тогава, — самоубийствата между народа; роди се умраза между младите поколения и старите, между отчаяните и плачущите, ненавист на войската с народа, на чиновник с гражданин. Народа едва ли не почна сам от себе си да се отвращава. Затворени в домовете си, сравнявахме нашия град според историята на Тацита с Рим, какжвто е бил при Сеяна. Казвахме си, че всичко туй вече е бивало.

Но това, което никой народ в света не е изпитвал, и затуй не ще разбере нашата болка, беше изтржването от нас цялия изработен от нашето минало спомен, че сме били народ. Хвърлени в летаргия, ние трябваше да мълчим, когато нам, като народ, ни мереха вече ковчега. Забраниха ни се любимите песни и танци; пред очите на окования народ очерняха славата на неговите паметници; на гавра, наричаха всяко възвишено чувство поляшка юнащина. Предчувствахме в децата си подло поколение, което вече не само не ще усеща хомота, но ще го понесе и на другите; което ще прахоса ревниво скжтаните спомени на бащите.

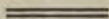
Но тези деца засрашиха скжнението на бащите; казаха: „вашия дух е в нас“ и отвориха гробовете ни, и целия народ, като с ангелска тржба позован, възкржсва и пред очите на удивените народи отново поема предишната си мисия, изправя прегради срещу мрака и ярема.

Народите наричат това безумно отчаяние, кабинетите — безумие на демагогията и тайните съзаклятия, всички жалят за нашите материални загуби. Бие в лицата ни светлината на XIX в., но ние изнесохме из гроба светлината на нашата националност, заставаме между скжнародите си; заставаме срещу гржмотевицата спокойно, изпжлнени от безсмжртието и божествеността на отвждния свят, не мислеши за никакви материални печалби. Не разбираме никаква свобода без независим живот на народа. Не познаваме партии либерални, републикански и др. т.; нашето възстание е продължние от боя на Косцюшко; нашата революция — допълнение на мирната революция от 3 май. Всичко е полско; в този израз се скжджржа цялата присжща нам либералност. Този израз свързва чувствата на сенатора и селянинжт, нашият XVI век с XIX-ия. Нашата независимост е спасителна за всички народи, а нашата свобода за никой трон не е опасна. Напротив през нашите гробове върху Европа се стичаха завоевателни войни, страхове за престолите, взаимно недоверие, поквара на властвающите и угнетение на народите. Тайни демагогски скжюзи нямаме, макар

че у нас лесно биха могли да се извинят, защото против нас по-рано бе сжставен таен завоевателен заговор, за потжпкване правата народни и за анархия.

Ако ли всички гледат мжлком трагичното зрелище на нашите борби, то нека се учат, как вжзвишено народа, вджхновен от божествен огжн, с волята си погорен от предопределението, — може да погине, но нема да се покори.

Но едва не забравих, че нашия враг напоследжк ни изпрати и зараза на вжздуха и с това още може да ни запрещава да припомниме в сжбрания нашите бедствия и права. Ако е речено да бждем независими, дай Боже, да доживеем това в най-голям брой и да покажем, че сме достойни да бждем народ братски, устойчив, който и в новия си живот, както в предишния ще служи на Бога.

ПОЛСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗЛЕЗЛИ ДО СЕГА КНИГИ:

- I. **Антони Холонйевски**: Духът на полската история. Прев. *Ан. Ганчева*. Послесловие от *Вл. Добромилски*. София, печ. „Радикал“, 1919. стр. 80 — VIII. 8^о Цена 10 лв.

Тази книга е една от най-популярните и най-четените напоследък исторически публикации в Полша. В продължение на четири години тя претърпя шест издания и има редица преводи на чужди езици. Написана леко, с необикновен дар за историческа синтеза — не само се чете с увлечение, но дава и верна представа за еволюцията на най-жизнените национални, верски, социални и културни течения, които сж минали през полското общество.

Талантливият автор, историк-публицист, надарен с умение да доказва, аргументира и убеждава, твърде щастливо се е справил с главната си задача: в една кратка и сбита форма да хвърли поглед върху цялото минало на Полша от началото на държавното съществуване, до падането на Жечпосполита и до нейното днес възраждане и обединяване. Без да влизаме в подробности, по отношение на които може да има разни мнения, — главната идея на книгата — полския народен дух — изпква в нея необикновено ясно, живо и верно. Който иска да има здраво понятие за миналото на Полша, трябва непременно да прочете внимателно и тоя труд.

В. Д. в Сп. „Swiat“, Варшава 1919.

- II. **Проф. Венелин Ганев**: Шопен. София, 1919. Придв. печ. стр. 48. 80. С един портрет. Цена 10 лв.

До колкото знаем, това е първата и единствена българска публикация за този гений на полската музика. В едно кратко, съдържателно изложение в форма на сказка, автора се е опитал да даде една пълна картина на Шопеновия живот и творческа дейност. След увода, който засяга музикалното творчество на Полша, от най-старо време до преди Шопена, и след биографията на великия композитор, в която автора много внимателно взема пред вид всички духовни влияния върху Шопена, проф. Ганев разглежда подробно основните черти на Шопеновата музика. Те се синтезират в една характеристика: полски народен дух и французки тон. Анализата на кантилената, орнаментировка, ритмика, хармонизация на Шопеновата музика заемат главно място в книгата на българския учен. Но автора не се задоволява само с анализ на формата. Той вниква и в духа на Шопеновата музика, като търси в него същите романтично-идеалистически черти, които носи в себе си и великата полска поезия. Книгата на проф. Ганев е един хубав портрет на полския поет на тоновете; една тжна анализа на музикалното творчество на знаменития полски композитор.

Т. Г. в „Nowa Reforma“, Кракów, 1919.

III. Станислав Виеспянский: С ж д и (трагедия). Прев. *Дора Габе—Пенева*. С литерат. увод от *Зб Ярославски* и портрета на автора. София, 1920. Придв. печ. стр. 14—72 8⁰ Цена 12 лв.

Ст. Виеспянский, когото г-жа Пенева за пръв път популяризира в България с този си превод, създаде в новата полска литература особена епоха в драмата, както и в живописа. Гениален живописец, импресионист, драматург и поет, той се прояви като напълно самостоятелна художнишка индивидуалност и създаде в историята на полската живопис и на полския театър свой собствен стил и своя собствена школа. От четирите кръга, на които може да се разделят по идеи творенията на Виеспянский (легендата за Полша, борба за свобода, критика на полското общество, трагедията на човека), — „С ж д и“ могат да си причислят към последния най-взвишен кръг, който засяга тайното предназначение и божественото в човека заличаващо се в вечната му борба с злото и подлостите на земното. Особено в „С ж д и“, драматическия сюжет, поставен в съвсем прости рамки, из живота на простия човек, в стила на една селска трагедия, е издигнат от Виеспянский до едно класическо равнище и напомня великите старогръцки трагедии.

Зб. Я. в „Полски бюлетин“, София, 1917.

IV. Зигмунт Красински: Иридион (драма) Прев *Ан-Ганчева* с литературен увод от същата и 11 илюстрации. — София, 1920. Придв. печ. стр. L+170,8⁰ Цена 25 лв.

„Иридион“ на Красински, това е едно от ония немногочислени творения на романтичния дух, които в продължение на цял век бяха предмет на всеотрасленото тълкувание, поради своята дълбока философско-социална подставка, а и днес все още представляват висок литературно-художествен и философски интерес.

От какво морално значение е това дело на Красински, красноречиво се характеризира от най-добрия познавач на полската литература в България, проф. Боян Пенев.

Красински — казва той — проглежда в далечните съдбини на полския народ, в неговото предопределение, чертае пътищата на идните поколения и предчувства тяхните трагични жертви. Нито в една от прокобите си той не се излъга. Неговите печални прокоби се оправдават една след друга в нашето изкупително и нещастно време и дълго още ще тегнат на нашата съвест... Кolkото по-дълбоко вникваме в неговите пророчески книги, толкова по-силно чувствуваме истината на неговата мисъл“.

В *Иридион* е представена една действителност, която се отнася към III в. след Хр., но която в същност е, ако мога да кажа, *свръхисторическа, извънвременна*. Изобразен е крайният упадък на римската държава. — Но за нас това е един велик символ, който добива особено значение в наши дни. И като че ли тая трагедия днес има повече смисъл, днес става по-ясна отколкото през времето, когато е създадена...

- V. **Дора Габе-Пенева:** Полски поети. Избрани песни и характеристики на поетите с предговор от *Боян Пенев*. (С портрети на авторите). — София, 1921. Придв. печ. Стр. XXII + 156. 8°. Цена 30 л.

Автората на тая книга г-жа *Дора Габе-Пенева*, е избирала от най-добрите стихотворения на полските поети от XIX и първите две десетилетия на XX век, пресждадала ги е на български, снабдила ги е с кратки животописни бележки и характеристики, а Полско-българското дружество в София е направило големи материални жертви да излезе книгата разкошна и украсена . . .

Върху най-характерните особености на новата полска поезия се спира и автората на предговора. Полската поезия, казва той, е в много отношения рязка противоположност на нашата и с много свои страни би могла да служи за обрезац на нашите поети . . .

Високо и рядко удоволствие е да чете човек на български такива преводни стихове, с каквито сж изпжлнени „Полски поети“. От литературно-историческо гледище ноявата на книга, в която сж събрани толкова и такива художествени рааоти, е ваистина *събитие* от първостепенна важност.

Полски поети сж истинско украшение на съвременната ни поезия.

Д-р Ст. Младенов в 6 кн. на сп. „Златорог“ г. 1922.

- VI. **Казимйеж Бродзински:** Вйеслав и други произведения. С литерат. увод според *И. Хишановски*, *П. Хмелйовски* и *А. Луцки*. С портрета на автора. — София, 1921. Придв. печ. Стр. XXX + 80,8° Цена 20 л.

Бродзински не е от светилата на полската поезия, но все пак неговото творчество има важно значение в историята на полската литература като *предшественик* на златната епоха на полския романтизъм.

Книгата се разпада на четири отдела, от които първият съдържва животописни и литературно-критически *очерци* върху Бродзински от тримата видни полски професори по литература; втората част обхваща главното творение на Бродзински, идличната поема „*Вйеслав*“, преведена от *д-р Хр. Кесяков*, която макар и не лишена още от сантименталност, все пак по един здрав и непосредствен начин рисува картина из живота на полските селяни; в третата част сж поместени *избрани стихотворения* и мисли, преведени в по-голямата част от г-ца *Слава Щиплиева*, сжщо или от народно идличен, или от патриотически характер. С тази част се свързва четвъртата, прозаична, в която влизат *патриотическите речи* на Бродзински, държани по повод ноемврийското възстание от 1830г., преведени от г-жа *Ан. Ганчева*. Двата последни отдела ярко изтъкват още една основна черта, която свързва Бродзински с епохата на Мицкевича: възвишеният религиозен дух и мистицизъм, който създава дълбоката вяра в изкупителната роля, предопределена на Полша и в възкръсването на отечеството.

T. C., в в. „Wiadomości Krakowskie“ Краков, 1922.

VII. Страници из историята на полската живопис (I. Историческа живопис) Характеристики, обяснения и илюстрации към I-та графическа изложба, устроена от Полско-българското Д-во в София през април, май и юни 1922. — София, 1922. Придв. печатница. Стр. 384 8⁰. Цена 50 л.

Тая разкошна книга се разрастна от замисления първоначално обикновен каталог за изложбата, но името „каталог“ е скромно за онова, що съдържа тя.

Изработена е от Д-р Т. С. Грабовски и г-жа Ан. Ганчева, с голяма вещина и хубост на езика, които ви увеличат, прибрали се дома, след разглеждане на изложбата, страница по страница, на един дъх, да прочетете живоописанието на художниците, преценките и поясненията на творбите им, които току що сте съзерцавали, да приковите поглед отново на приложените някои снимки от тях и т.ж. вжв една още по-голяма стройност, вжв една още по-голяма пълнота да преживеете и почувствувате полската изложба, полския художник, полската история, историята на човечеството“.

Благодарение на множеството (около 100) отлични репродукции, книгата дава понятие за буйното развитие на полската живопис от начало на XIX в. до днешен ден, особено *историческата живопис*, „изобразяваща най-значителните митове от миналото на Полша — на величие и упадък, на робство и борби за свобода“. И което е още по-ценно, намирате в тая книга, „че почти всички художници и тяхни творби ви сж били непознати“. Грандиозните платна на *Матейко*, лирическите циклове на *Гротгера*, пълните с размах композиции на двамата *Коссаковци*, мощните по своя мистицизъм картини на *Малчевски* и цялата многобройна галерия на по-млади и най-млади „исторически“ живописци, — ето богатството на полското изкуство, което ви поднася книгата.

Д-р Мих. Г. Минчев, в в. „Мир“ бр. 6596. г. 1922.

ПРЕДСТОЯЩИ ИЗДАНИЯ:

От приготвените за печат и включени в програмата на издателството през идната година сж и следните книги:

VIII. Ю. Словацки: Анхелли, прев. Дора Габе-Пенева с литерат. увод от проф. Б. Пенев.

IX. З. Красински: Небожествена комедия, прев. Ан. Ганчева с литерат. увод от проф. Ю. Клайнер.

X. Д-р Т. С. Грабовски, професори А. Иширков, Н. Милев и Б. Пенев. Четири сказки върху политическите и културни връзки между Полша и България в течение на вековете.

XI. Габриела Заполска: Другият (драма), прев. и литерат. увод от Ружа Барбар.

XII. Страници из историята на полската архитектура. Характеристики, обяснения и илюстрации из полската архит. живопис, — и др.

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
<i>А. Л.</i> — Увод	VII
<i>Проф. Игнаци Хшановски</i> — Животописни бележки.	IX
<i>Проф. Пйотр Хмелйовски</i> — Предвестник на полския романтизъм	XV
<i>Проф. Александр Луцки</i> — Бродзински като идилик	XXI
<i>Сжция</i> — Роля и значение на Бродзински за сжвременната му епоха	XXVI
Библиография	XXIX

Казимир Бродзински :

Вйеслав, идилия, прев. Христо Кесяков

Песен I	1
Песен II	4
Песен III	7
Песен IV	11
Песен V	19

Стихотворения, прев. Слава Щиплиева

Селска муза	25
Мазурек	28
Песни на полските орачи:	
I. Баща кжм сина	29
IX. Стопанка	30
Видение в Карпатските планини (откжслек)	32
Стихотворение писано на Алпите (откжслек)	35
Мазур.	37
На оржжие, Сармати!	38
1830 година	39
Кжм Бога (пред боя на 25. II. 1831 г.)	40
Песен (Думка).	42
Превземането на Варшава	43
Годишнината	45
Песен (<i>Śpiewka</i>), прев. Ан. Гайчева.	53

Мисли :	Стр.
Участ (прев. Ан. Ганчева)	55
Поряджк (прев. Ан. Ганчева).	55
Плодовитост „ „	55
Из историята „ „	55
Мждрителите на света (прев. Сл. Щицлиева).	55
Почивка	55
На двора.	55
Мждряк	56
Евангелието.	56
Мисли в небето	56
Не мари	56
Дребното.	56
До приятелите	56

Патриотически речи, прев. Ан. Ганчева.

Реч към студентите от университета, съставящи народната гвардия във Варшава 1830 г.	59
Слово за народността на поляците	61

„Полска библиотека“ (обявления)

Кн. 1. <i>А. Холонйевски</i> : Духът на полската история (прев. Ан. Ганчева)	75
„ 2. <i>В. Ганев</i> : Шопен	75
„ 3. <i>Ст. Виспянски</i> : Сждии (прев. Дора Габе-Пенева).	76
„ 4. <i>З. Красински</i> : Иридион (прев. Ан. Ганчева).	76
„ 5. <i>Дора Габе-Пенева</i> : Полски поети (Антология)	77
„ 6. <i>К. Бродзински</i> : Виеслав и др. произведения (прев. Хр. Кесяков, Сл. Щиплиева и Ан. Ганчева).	77
„ 7. <i>Т. Ст. Грабовски и Ан. Ганчева</i> : Страници из историята на полската живопис (I. Историческа жп.)	78
Предстоящи издания	78

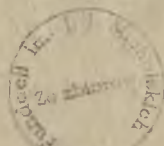
**INSTYTUT
BADAN LITERACKICH PAN**

Biblioteka

ul. Nowy Świat № 72

00-000 Warszawa

Tel. 26-68-63, 26-62-61 <http://rcin.org.pl>

ПРОДАВА СЕ
В СЕКРЕТАРИЯТА НА ПОЛСК.-БЖЛГ. Д-ВО
ул. „Париж“ № 10. I ет.

И В ПОЛСКО-БЖЛГАРСКАТА КНИЖАРНИЦА

Н. ХОДОНОВСКИ

ул. Левски № 12.

Цена 20 лева

<http://rcin.org.pl>

